

Stichting
Pensioenfonds
Capgemini Nederland

Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland
Reykjavikplein 1
3543 KA Utrecht

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41184467

Verslag over het boekjaar
1-1-2019 t/m 31-12-2019

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Bestuursverslag	
1. Over het fonds	7
2. Ontwikkelingen in 2019	13
3. (Financieel) beleid	18
Toezicht & verantwoording	
Verslag visitatiecommissie	37
Reactie bestuur	37
Verslag Verantwoordingsorgaan	38
Reactie bestuur	40
Jaarrekening	
Balans per 31 december	42
Staat van baten en lasten	44
Kasstroomoverzicht	46
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	47
Toelichting op de balans per 31 december	52
Toelichting op de staat van baten en lasten	63
Risicoparagraaf	70
Overige gegevens	
Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	79
Actuariële verklaring	80
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	82
Bijlage	
Verloop verzekerdenbestand	90

Voorwoord

Op het moment van schrijven lijkt 2019 alweer heel lang geleden. Door het coronavirus zitten we nu in een crisis zoals we nog niet eerder meegemaakt hebben in vredestijd, zoals de minister-president van Nederland opmerkte.

Ook voor ons pensioenfonds is dit een ongekende situatie. De rendementen van 2019 zijn in een paar weken tijd tenietgedaan, de operationele processen van het bestuur en van onze partners zijn ingrijpend veranderd. Gelukkig is iedereen die bij het fonds betrokken is momenteel gezond en verlopen alle processen op een goede manier.

Natuurlijk leggen wij in dit jaarverslag verantwoording af over het jaar 2019, zoals u dat van ons gewend bent.

Daarbij is het goed om op te merken dat wij twee pensioenregelingen kennen:

- Een premieregeling:
 - vanaf 2017 bouwen alle medewerkers van Capgemini hierin hun pensioen op;
 - tot 2016 was dit de 'excedentregeling' waarin premie gestort werd over het salaris boven de pensioengrondslag;
 - hierin wordt premie ingelegd door de werkgever;
 - hierin worden ook de eventuele vrijwillige extra premiestortingen ingelegd.
- Een uitkeringsregeling;
 - tot 2016 was dit de basisregeling;
 - hierin werd premie ingelegd door de werkgever;
 - het pensioenfonds deed hiervoor een pensioentoezegging.

Ongeveer 80% bij het kapitaal dat het pensioenfonds beheert, behoort bij de uitkeringsregeling. Voor deze regeling moeten reserves aangehouden worden om de risico's te ondervangen. Voor dit deel van het kapitaal berekenen we iedere maand de dekkingsgraad, de verhouding tussen de verplichtingen en de waarde van de beleggingen. Momenteel is de actuele dekkingsgraad te laag (ultimo 2019: 96,5%). Als dit zo blijft, dan zullen de pensioenen en pensioenrechten verlaagd moeten worden. Discussies over 'korten' gaan over dit deel van het kapitaal.

Het andere deel van het kapitaal behoort bij de Premieregeling. Dit kapitaal bestaat uit individuele 'potjes' voor iedere deelnemer. Alle premies die in 2019 betaald zijn en alle vrijwillige stortingen komen in deze individuele potjes. Op deze bedragen zijn geen kortingen van toepassing. Wel kunnen deze bedragen onderhevig zijn aan schommelingen van de waarde van de beleggingen. Hoeveel pensioen u krijgt voor het opgebouwde bedrag, blijkt op de pensioendatum.

Voor degenen die een pensioen ontvangen via ons fonds, zijn er eveneens twee situaties van toepassing:

Het pensioen kan zogenaamd vastgesteld pensioen zijn of variabel pensioen. Als uw pensioen ingegaan is voor 2017, dan hebt u een vastgesteld pensioen.

Als uw pensioen bij ons fonds is ingegaan vanaf 2017, dan bestaat het totale pensioen uit een deel vastgesteld pensioen en een deel variabel pensioen. Op het deel variabel is de discussie over dekkingsgraden en kortingen niet van toepassing.

- Bij vastgesteld pensioen wordt steeds het hetzelfde vastgesteld bedrag uitgekeerd. Als het fonds overrendement haalt en de buffers zijn voldoende, dan kan het fonds de pensioenen verhogen. Als er een structureel tekort is bij het fonds, en alle andere maatregelen helpen onvoldoende, dan is er de mogelijkheid dat de pensioenen verlaagd moeten worden.

- Bij variabel pensioen wordt het pensioen jaarlijks aangepast. Ieder jaar worden de overrendementen van het variabele pensioenkapitaal verdeeld over de gepensioneerden die deel uitmaken van deze groep. In 2018 heeft dit geleid tot een verhoging van deze pensioenen, in 2019 tot een verlaging en in 2020 kunnen we ze weer verhogen.

In 2019 hebben we in het bestuur enkele personele wijzigingen gehad. Henk Knol heeft afscheid genomen als bestuurslid. Henk is 16 jaar lid van het bestuur geweest, waarvan de laatste 6 jaar als voorzitter. Hij heeft zich met grote betrokkenheid ingezet voor het fonds en hij heeft op collegiale wijze leiding gegeven aan het bestuur.

Ook Dirk Neuhaus is in 2019 teruggetreden uit het bestuur. Hij kon zijn verantwoordelijkheid als bestuurslid niet langer combineren met zijn andere werkzaamheden binnen Capgemini. Dirk is zes jaar bestuurslid geweest, de laatste jaren als secretaris. Wij hebben eveneens afscheid genomen van Hanneke Ester, wie vier jaar lang lid is geweest van het Verantwoordingsorgaan namens de gewezen deelnemers. Zij heeft vanuit haar brede ervaring en expertise bijgedragen aan het uitbouwen van de professionaliteit van onze besturing.

Ik wil Hanneke, Henk en Dirk hartelijk danken voor hun inzet en voor hun werk voor ons fonds.

Ik ben heel blij dat we de vacatures in het bestuur hebben kunnen opvullen door de benoeming van Sigrid Richters en Karima Chraa. Sigrid is al in 2018 verkozen door de deelnemers, omdat we het terugtreden van Henk Knol al langer zagen aankomen wegens het maximaal aantal wettelijke termijnen; zij heeft zich een jaar kunnen inwerken als aspirant-bestuurslid en is per 1 juli 2019 benoemd als lid van het bestuur. Karima is verkozen door de deelnemers in de vacature die ontstond door het tussentijdse verstrek van Dirk Neuhaus; zij is per 1 juli 2019 benoemd als aspirant-bestuurslid (en begin 2020 als lid van het bestuur). Door de benoeming van deze beide nieuwe bestuurders is de diversiteit binnen ons bestuur enorm toegenomen: wij hebben nu twee vrouwen en vijf mannen in het bestuur en twee van onze bestuursleden zijn jonger dan 40 jaar. Deze grotere diversiteit leidt tot bredere discussies binnen het bestuur.

Dat er bij deze vacatures in het bestuur gekozen kon worden uit meerdere kandidaten, vind ik een bemoedigend signaal van de betrokkenheid van onze deelnemers. Op deze manier kunnen wij een fonds blijven van de deelnemers, voor de deelnemers en door de deelnemers.

Voor de vacature in het Verantwoordingsorgaan heeft Jeroen van Dopperen zich beschikbaar gesteld. Jeroen is een oude bekende van ons fonds; toen hij bij Capgemini werkte, is hij jarenlang lid van het bestuur geweest. Wij hebben hem per 1 januari 2020 benoemd als lid van het Verantwoordingsorgaan.

Mijn medebestuurders en de leden van het Verantwoordingsorgaan bedank ik voor hun betrokkenheid en hun inzet en voor de constructieve samenwerking. Alle andere betrokkenen bij ons pensioenfonds dank ik hartelijk voor hun bijdragen in het afgelopen jaar.

Bert Holsappel
Voorzitter

Bestuursverslag

1. Over het fonds

1.1.1 Meerjarenoverzicht

	2019	2018	2017	2016	2015
Aantallen					
Deelnemers	3.943	3.887	3.673	3.705	3.957
Gewezen deelnemers	8.961	8.346	7.926	7.432	6.882
Pensioengerechtigden	949	873	772	710	619
Totaal	13.853	13.106	12.371	11.847	11.458
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen	775.711	655.467	631.958	646.961	587.911
Reserves					
Algemene reserve	-34.604	-37.912	-6.340	-38.216	-40.800
Bijdragen van werkgevers en werknemers ¹⁾	26.290	25.377	25.126	24.833	25.921
Pensioenuitkeringen	7.266	6.570	6.007	5.215	4.628
Beleggingen:					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	750.225	613.669	621.338	601.219	538.655
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	124.807	-7.833	18.047	61.277	-7.646
Return o.b.v. total return	20,52%	-1,14%	3,14%	11,45%	-1,00%
Beleggingen voor risico deelnemers	201.805	154.302	140.758	120.498	95.204
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	29.101	-2.802	3.418	6.654	-421
Beleggingsrendement voor risico deelnemers	18,20%	-1,80%	2,62%	6,17%	-0,44%
Dekkingsgraad	96,5%	95,3%	99,2%	95,0%	94,0%

¹⁾ Inclusief bijdragen voor risico deelnemers (voorheen premies pensioenspaarkapitalen).

	2019	2018	2017	2016	2015
Beleidsdekkingsgraad	95,2%	98,5%	98,0%	92,2%	95,8%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	103,4%	103,5%	103,5%	103,6%	103,8%
Vereiste dekkingsgraad	110,9%	112,4%	112,5%	112,1%	113,2%
Pensioenvermogen	942.912	772.021	766.376	729.243	642.315

1.1.2. Naam, vestigingsplaats en aangesloten ondernemingen

Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland is gevestigd te Utrecht. De volgende ondernemingen zijn aangesloten. Capgemini N.V. met de navolgende gelieerde ondernemingen:

- Capgemini Nederland B.V.
- Capgemini Sourcing B.V.
- Capgemini Educational Services B.V.

1.1.3. Missie, visie en strategie

Missie

Het pensioenfonds heeft als missie het verzorgen van oudedagsvoorzieningen aan personen die een arbeidsverband met Capgemini Nederland hebben of gehad hebben, alsmede nabestaandenvoorzieningen voor hun achtergebleven partners en wezen.

Om deze missie te kunnen realiseren, verkrijgt het fonds de daartoe benodigde middelen door inbreng van deelnemers en door het creëren van rendement en beheert deze zo goed mogelijk.

Visie

Het pensioenfonds is een fonds voor de deelnemers en van de deelnemers. Het fonds zal de wensen en beperkingen ten aanzien van de pensioenvoorzieningen, indien die in de tijd in de onderneming wijzigen, volgen. Het fonds volgt de afspraken die sociale partners maken ten aanzien van toekomstige opbouw en beschermt de rechten die in het verleden zijn opgebouwd. Het pensioenfonds zal tegen zo laag mogelijke kosten de aanwezige middelen beheren en streeft daarbij naar een acceptabel rendement. Het fonds probeert de pensioenvoorziening van Capgemini Nederland aantrekkelijk te houden als arbeidsvoorwaarde.

Strategie

De pensioenregeling van het pensioenfonds zo goed en efficiënt mogelijk uit te voeren, conform de afspraken met sociale partners. Hierbij worden de opgebouwde rechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden beschermd en opgebouwde kapitalen adequaat beheerd. Tevens staat goede serviceverlening richting (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hoog in het vaandel. Bij de uitvoering handelt het pensioenfonds binnen de kaders van de statuten en geldende wet - en regelgeving en neemt zij de zorgplicht naar alle belanghebbenden in acht.

1.1.4. Het Bestuur

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2019 is als volgt:

<i>Gekozen door de deelnemers</i>	<i>Functie</i>	<i>Geboortedatum</i>	<i>Lid vanaf</i>	<i>Einde zittingsduur</i>
Mevr. S.R. Richters	bestuurslid	22-07-1989	01-07-2019	01-07-2023
Mevr. K. Chraa	(aspirant) bestuurslid	16-06-1990	01-01-2020	01-07-2024
<i>Op voordracht door de werkgever</i>				
Dhr. J.H. van Hensbergen	secretaris	04-08-1973	01-09-2016	01-07-2020
<i>Op voordracht van de Ondernemingsraad</i>				
Dhr. A.J. Holsappel	voorzitter	21-09-1956	10-04-2013	01-07-2021
Dhr. M.C. de Heer	bestuurslid	26-02-1963	01-07-2018	01-07-2022
<i>Gekozen door de gewezen deelnemers</i>				
Dhr. W.W.H. Starmans	bestuurslid	04-05-1953	01-07-2018	01-07-2022
<i>Gekozen door de pensioengerechtigden</i>				
Dhr. W.F. Heukels	bestuurslid	11-04-1948	17-04-2014	01-07-2022

Mevrouw Chraa was vanaf 1 juli 2019 tot 31 december 2019 aspirant-bestuurslid. Mevrouw Richters was vanaf 14 september 2018 tot 1 juli 2019 aspirant-bestuurslid.

1.1.5. Het Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit een vertegenwoordiger van de werkgever, een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden, een vertegenwoordiger van de deelnemers en een vertegenwoordiger namens de gewezen deelnemers.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan als vertegenwoordiger van de bij het fonds betrokken (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever. Daarnaast wordt het Verantwoordingsorgaan betrokken bij beleidsvoorbereidende discussie met het bestuur. In dit jaarverslag wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2019 gevoerde beleid. Tevens is in dit verslag de reactie van het bestuur bij de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan opgenomen.

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan per 31 december 2019 is als volgt.

<i>Namens de werkgever</i>				
Dhr. H.J.M. Wasser	voorzitter	03-09-1958	01-01-2016	31-12-2022
<i>Namens de pensioengerechtigden</i>				
Dhr. W.G.W.M. Hendrickx		18-12-1948	01-01-2015	31-12-2022
<i>Namens de gewezen deelnemers</i>				
Mevr. J.M. Ester		29-04-1965	01-01-2015	31-12-2019
<i>Namens de deelnemers</i>				
Mevr. M.W.A. van Berkel		07-01-1968	01-07-2018	31-12-2021

Mevrouw Ester heeft per 31 december 2019 afscheid genomen van het Verantwoordingsorgaan. Zij wordt opgevolgd door de heer Van Doppen. De heer Van Doppen is benoemd in het Verantwoordingsorgaan tot 31 december 2023.

1.1.6. Sleutelfunctiehouders

Per 13 januari 2019 heeft het fonds de volgende sleutelfunctiehouders benoemd onder voorbehoud van goedkeuring door DNB.

- Sleutelfunctiehouder risicobeheer: de heer W.F. Heukels, bestuurslid;
- Sleutelfunctiehouder internal audit: de heer J.H. van Hensbergen, bestuurslid;
- Sleutelfunctiehouder actuariael: de heer J. Tol, Triple A.

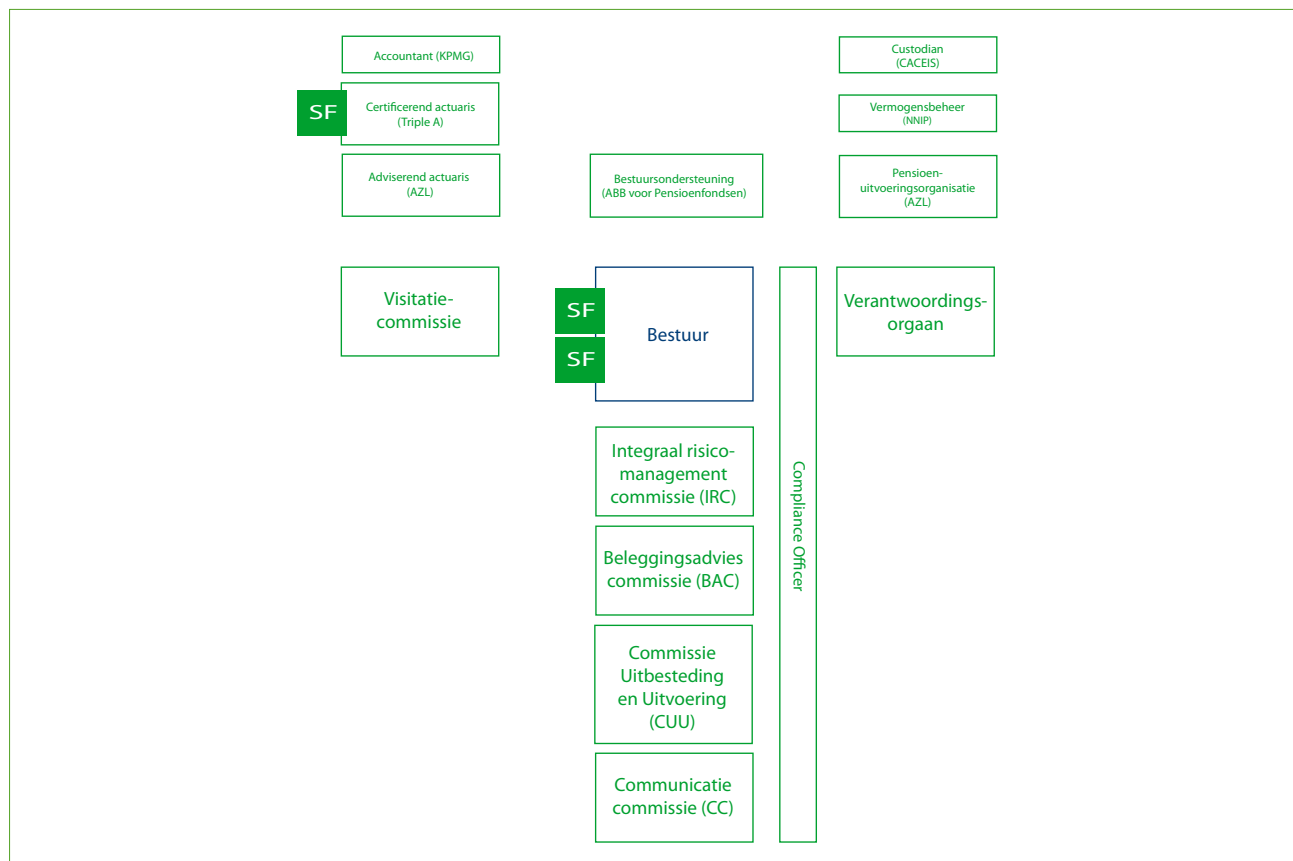
1.1.7. Bestuursmodel en governance

Als bestuursmodel is gekozen voor het paritaire model. De samenstelling van het bestuur is in 2018 gewijzigd. Voor een vertegenwoordiger van de gewezen deelnemers is middels een statutaire wijziging een bestuursplaats toegevoegd.

De samenstelling is nu als volgt:

- 1 vertegenwoordiger namens de werkgever;
- 2 vertegenwoordigers voorgedragen door de OR;
- 2 vertegenwoordigers gekozen door de deelnemers;
- 1 vertegenwoordiger gekozen door de gewezen deelnemers;
- 1 vertegenwoordiger gekozen door de gepensioneerden.

Schematisch ziet de governance van het fonds er nu als volgt uit.

Het bestuur werkt met een commissie structuur. De commissies bereiden alle onderwerpen op hun taakgebied voor en stellen adviezen op voor het bestuur voorzien van een risicoafweging. Het bestuur neemt mede op basis hiervan een besluit.

De commissies zijn:

- Beleggingsadviescommissie (BAC);
- Integraal risicomanagementcommissie (IRC);
- Commissie uitbesteding en uitvoering (CUU);
- Communicatiecommissie (CC).

Het bestuur heeft in 2019 zevenmaal vergaderd en viermaal met het Verantwoordingsorgaan overlegd. Daarnaast heeft het bestuur informeel over actuele thema's een vijftal maal besprekingen gehouden.

In het bestuur en in het Verantwoordingsorgaan hebben enkele wijzigingen plaatsgevonden in 2019.

- Bestuur
 - De zittingstermijn van de heer Knol, voorzitter van het fonds, liep per 1 juli 2019 af. Hij had zitting in het bestuur op een zetel namens de actieve deelnemers. Mevrouw Richters is verkozen tot zijn opvolgster en heeft per bovenstaande datum zitting in het bestuur. De heer Holsappel is voorzitter van het fonds geworden.
 - De heer Neuhaus heeft aangegeven tussentijds per 1 juli 2019 terug te treden uit het bestuur. Hij had zitting in het bestuur op een zetel namens de actieve deelnemers. Mevrouw Chraa is verkozen tot zijn opvolgster en is per bovenstaande datum aspirant-lid van het bestuur geworden. Per 1 januari 2020 is zij volwaardig bestuurslid.
- Verantwoordingsorgaan
 - De zittingstermijn van mevrouw Ester liep per 31 december 2019 af. Zij heeft aangegeven niet beschikbaar voor herverkiezing te zijn. De heer van Dopperen heeft haar opgevolgd, als enige kandidaat bij de verkiezingen.

Per 1 juli 2020 loopt de eerste zittingstermijn van de heer Van Hensbergen af. Hij heeft zitting in het bestuur op een zetel namens de werkgever. De werkgever heeft hem voorgedragen voor een nieuwe termijn en het bestuur heeft hem herbenoemd met instemming van DNB. De heer Van Hensbergen begint per 1 juli 2020 aan zijn tweede termijn als bestuurslid van het fonds.

1.1.8. Betrokken partijen

Waarmerkend actuaris **Triple A te Amsterdam**

Voor het actuaariaat wordt onderscheid gemaakt tussen adviserende en waarmerkende (certificerende) werkzaamheden. De waarmerkende werkzaamheden zijn opgedragen aan Triple A.

Adviserend actuaris **Willis Towers Watson te Apeldoorn**

De adviserende werkzaamheden van het actuaariaat zijn opgedragen aan Willis Towers Watson.

Accountant **KPMG Accountants te Utrecht**

De controle van de jaarrekening is opgedragen aan KPMG Accountants.

Visitatiecommissie **Stichting ITP te Rijswijk**

In het kader van goed pensioenfondsbestuur dient het bestuur zorg te dragen voor adequaat intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het interne toezicht in te vullen door middel van een visitatiecommissie die het functioneren van het fonds evalueert en toetst. Het gaat om een beoordeling van de beleids-, bestuursprocessen en de controleomgeving van het fonds. Tevens behelst het een beoordeling van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd alsmede een beoordeling van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. De visitatiecommissie bestaat uit drie externe, van het fonds onafhankelijke,

deskundigen. De werkwijze van de commissie is vastgelegd in een reglement. De visitatie over het gehele jaar 2019 heeft in het eerste kwartaal van 2020 plaatsgevonden.

Bestuursondersteuning **ABB voor Pensioenfondsen te Rosmalen**

De bestuursondersteuning ondersteunt het bestuur primair bij de uitvoering van haar bestuurstaken en secundair bij het invullen van de bestuurlijke regiefunctie. Vanaf 2019 is dit belegd bij ABB voor Pensioenfondsen.

Administrateur **AZL te Heerlen**

De pensioenadministratie van het fonds is uitbesteed aan AZL. Per 1 januari 2019 is een nieuwe overeenkomst ingegaan. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Vermogensbeheer **NN Investment Partners te 's Gravenhage**

De uitvoering van het vermogensbeheer, voor zowel de uitkeringsregeling als voor de premieregeling, is belegd bij NN IP.

Advisering vermogensbeheer **Sprenkels & Verschuren te Amsterdam**

De adviserende werkzaamheden voor het vermogensbeheer zijn opgedragen aan Sprenkels & Verschuren.

Custodian **CACEIS te Amsterdam**

De custodian is de financiële partij die de effecten bewaart. Deze werkzaamheden zijn opgedragen aan CACEIS.

Herverzekering **elipsLife AG te Amstelveen**

Bij elipsLife AG zijn het overlijdensrisico en het premievrijstellingsrisico bij arbeidsongeschiktheid herverzekerd. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet.

Compliance officer **Mevrouw K.S. Rijnders, Compliance Officer Capgemini te Utrecht**

Het bestuur heeft een compliance officer benoemd. De compliance officer bewaakt dat het fonds voldoet aan de voor het fonds van toepassing zijnde actuele wet- en regelgeving op het gebied van ethiek. In het verslagjaar zijn door de compliance officer geen bijzonderheden gemeld. In 2019 hebben alle bestuurders bevestigd dat zij de gedragscode hebben nageleefd.

2. Ontwikkelingen in 2019

2.1. Ontwikkelingen algemeen

In deze paragraaf worden de belangrijkste ontwikkelingen van 2019 binnen het fonds beschreven. Mogelijk treft u deze informatie, in het kader van leesbaarheid en volledigheid, op meerdere plekken binnen dit bestuursverslag aan.

Aanstelling sleutelfunctiehouders IORP II

Het bestuur is in 2019 actief geweest met de implementatie van IORP II. Besloten is om de drie sleutelfunctiehouders als volgt te benoemen, onder voorbehoud van goedkeuring door DNB:

- Sleutelfunctie actuariael. Zowel het houderschap als de vervullersfunctie worden belegd bij de certificerend actuaris. Dit is de heer J. Tol van Triple A. Deze benoeming is al bij De Nederlandsche Bank ingediend en wij hebben reeds toestemming ontvangen. Zijn taakin-vulling is contractueel vastgelegd.
- Sleutelfunctierisicobeheer. Het sleutelfunctiehouderschap wordt belegd bij het bestuurslid de heer W. Heukels. De heer Heukels is voorzitter van de IRM CIE en is daarom wat betreft expertise binnen het bestuur de aangewezen persoon om de rol als sleutelfunctiehouder risicobeheer te vervullen. Het sleutelfunctie vervullerschap is belegd bij de IRM CIE.
- Sleutelfunctie interne audit. Het sleutelfunctiehouderschap wordt belegd bij het bestuurslid de heer J. van Hensbergen. Het sleutelfunctie vervullerschap wordt belegd bij PwC. De taakin-vulling is contractueel vastgelegd.

De taken- en verantwoordelijkheden, evenals de rapportage- en escalatielijnen zijn vastgelegd in de beleidsdocumenten 'algemene governance' en 'integraal risicomanagement'. De sleutelfunctiehouders rapporteren naar eigen inzicht en bevindingen. Taken en werkzaamheden die liggen bij de uitbestedingspartijen worden aldaar bewaakt volgens afgesproken normen. De tweede lijn ligt bij de bestuurlijke commissies; zij monitoren de rapportages en adviseren het bestuur hierover.

Klachten- en geschillenregeling

Het bestuur en het Verantwoordingsorgaan hebben in 2019 samen gewerkt aan een nieuwe versie van de klachten- en geschillenregeling. Het Verantwoordingsorgaan heeft een eerste versie hiervoor opgeleverd aan het bestuur en het bestuur is hier verder mee aan de slag gegaan. Verwacht wordt dat de definitieve versie in het begin van het tweede kwartaal van 2020 beschikbaar is.

Implementatie Uniforme Rekenmethodiek (URM)

Pensioenuitvoerders zijn vanaf 2019 verplicht om in hun communicatie over het te bereiken pensioen de Uniforme Rekenmethodiek (URM) toe te passen. Deze rekenmethode verschaft deelnemers inzicht in de koopkracht en risico's die samenhangen met hun pensioenopbouw. Dit gebeurt door pensioenbedragen in drie scenario's te presenteren. De wetgever vereiste dat de scenario's per 30 september 2019 getoond zouden worden op mijnpensioenoverzicht.nl. Het fonds heeft hier helaas niet aan kunnen voldoen en heeft dit gedeeld met de AFM. Een van de redenen dat hier niet tijdig aan voldaan kon worden is een grotere complexiteit dan verwacht doordat het fonds variabele pensioenen aanbiedt. Per 15 december 2019 zijn de gegevens aan het Nationaal Pensioenregister aangeleverd.

2.2. Ontwikkelingen per commissie

Beleggingsadvies commissie (BAC)

De beleggingsadvies commissie (BAC) heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van: de beleggingsrisico's, de beoordeling van economische ontwikkelingen, het nemen van maatregelen ten aanzien van risicobeheersing, de formulering en beoordeling van het beleggingsbeleid, het vaststellen van het beleggingsplan, de monitoring van de benoeming, de prestaties en het ontslag van externe managers, de beoordeling functioneren van de uitvoeringsorganisatie op het gebied van beleggingen.

Vanaf 1 januari 2019 bestaat de BAC uit drie leden. Mevrouw Richters is als kandidaat lid toegetreden tot de BAC. Daarnaast is de heer Starmans de heer Holsappel als voorzitter opgevolgd.

De BAC maakt onderscheid tussen het vermogensbeheer voor de uitkeringsregeling en het vermogensbeheer voor de premieregeling. De investeringsprincipes zijn voor beide regelingen hetzelfde maar in de uitwerking bestaan op dit moment grote verschillen. De BAC heeft dan ook besloten aparte vergaderingen te hebben met de fiduciair manager (uitkeringsregeling) en met de beheerder van Mijn Pensioen (premieregeling).

Het vergaderschema is vastgelegd in een jaarplan (roadmap) voor beide regelingen.

Voor wat betreft het vermogensbeheer van de uitkeringsregeling heeft de BAC in 2019 vier keer vergaderd met de adviseurs en de fiduciair manager. Daarbij ging het over het beleggingsplan 2019, over de rendementen en over het gevoerde beleid. Intern is de BAC vijf keer bijeen geweest, waarbij de rapportages van de vermogensbeheerder geanalyseerd werden en de besluitvorming binnen het bestuur werd voorbereid.

Voor wat betreft het vermogensbeheer van de premieregeling is driemaal overleg geweest met NN IP Mijn Pensioen. Daarbij is het voornamelijk gegaan over de wijze waarop het pensioenfonds invloed uitoefent op het vermogensbeheer door Mijn Pensioen en de rapportages die geleverd worden.

Verder heeft de BAC het strategisch beleggingsbeleid geëvalueerd en geconcludeerd dat het nog steeds passend is voor de uitkeringsregeling van het fonds. Omdat het vermogensbeheer van de premieregeling op een aantal punten afwijkt, is besloten om een apart strategisch beleggingsbeleid voor de premieregeling op te stellen.

Tevens zijn in 2019 voor alle beleggingscategorieën waarin het fonds belegt Investment Cases opgesteld. Hiermee was reeds in 2018 gestart. In het najaar van 2019 zijn deze afgerond. De investment cases worden gebruikt bij het evalueren van de beleggingsresultaten.

Integraal risicomanagement commissie (IRC)

De IRC heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van integraal risicomanagement. De commissie is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de tijdigheid van het risicomanagementproces en kan worden gezien als het 'risicogeweten' van het fonds.

De IRC heeft in 2019 driemaal vergaderd. Daarnaast is met het voltallige bestuur een evaluatie van de strategische risico's en de financiële en niet financiële risico's behandeld met herdefiniëring en herweging van deze risico's. Met de commissies BAC en CUU zijn assessmentvergaderingen gehouden waarbij de bewaking van de risico's aandacht kreeg. Het fonds is voor de risicobewaking sterk afhankelijk van de partners waaraan is uitbesteed. De commissies zien daarop toe en grijpen indien nodig in.

Begin 2019 zijn er meer dan normale verstoringen in de administratieve verwerkingen opgetreden als gevolg van organisatiewijzigingen bij de uitbestedingspartner. De problemen zijn naar tevredenheid verholpen, doch bleek bij de evaluatie dat de signalering en de reactie te traag zijn geweest. De bewaking is daarop aangescherpt.

Voor 2020 staat gepland om de financiële risico's naar businesscases uit te werken. Daarnaast zal het accent liggen op de effectiviteit van de beheersmaatregelen.

Commissie Uitbesteding en uitvoering (CUU)

De CUU heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur ten aanzien van uitbesteding van werkzaamheden aan derden en aan de pensioenuitvoering. De commissie bereidt de besluitvorming voor ten aanzien van de uitbesteding en ziet toe op de kwaliteit en uitvoering van het uitbestedingsbeleid.

De commissie heeft in 2019 driemaal vergaderd. Nieuw voor de commissie in 2019 was dat deze ondersteunt wordt door de bestuursondersteuner en een notulist. Dit komt de vastlegging en de voorbereiding van bestuursbesluiten ten goede. Voorts heeft de commissie per 1 juli 2019 in de persoon van de heer De Heer een nieuwe voorzitter gekregen. De heer Starmans, die tot die tijd voorzitter van de CUU was, is per die datum voorzitter van de BAC is geworden en is als commissielid van de CUU aangebleven.

De commissie heeft vergaderd aan de hand van een opgesteld jaarplan. Per 1 januari 2019 is er een nieuw contract met pensioenuitvoeringsorganisatie AZL gesloten. Hier heeft de CUU de voorbereidende werkzaamheden voor gedaan. Nadat geconstateerd was dat diverse bestuursleden overleg hadden met AZL over diverse zaken, is er een 'overleg lopende zaken' met AZL geïntroduceerd waarin de CUU periodiek met AZL spreekt om de uitvoering te monitoren. Voortbouwend op deze nieuwe structuur is ook voor alle andere derden partijen één contactpersoon binnen het bestuur aangewezen, waardoor eventuele onduidelijkheid over wie primair aanspreekpunt is voor elke partij verminderd wordt.

De uitvoering door AZL is in 2019 niet vlekkeloos geweest, waarbij met name de tijdigheid van reageren in het gedrang is gekomen. De CUU heeft hierover indringende gesprekken met AZL gevoerd en in goede samenspraak met AZL is en wordt gewerkt aan structurele verbeteringen.

Voorts heeft de CUU uitbestedingsbeleid geëvalueerd en geconcludeerd dat het passend is bij het fonds. In het kader van de AVG heeft AZL een eerste privacyrapportage over 2018 opgeleverd in 2019. De CUU heeft hierover geadviseerd aan het bestuur en een aantal vragen is door AZL naar tevredenheid beantwoord.

Communicatiecommissie (CC)

De CC heeft een voorbereidende c.q. beoordelende en adviserende rol richting het bestuur met betrekking tot communicatie.

De commissie bereidt de besluitvorming voor ten aanzien van de communicatie van het fonds aan de (ex-)deelnemers, pensioengerechtigden en uitingen naar de omgeving. De communicatiecommissie bewaakt daarbij de transparante communicatie van de evenwichtige belangenafweging die aan de besluitvorming ten grondslag ligt om zodoende het vertrouwen van de deelnemers in het pensioenfonds te behouden.

De commissie is in 2019 vijf keer bij elkaar gekomen. De commissie heeft digitaal frequent contact met de achterban.

2.3. Ontwikkelingen financiële positie

Financiële positie per einde 2019

De vereiste dekkingsgraad bedroeg 111,2%. De minimaal vereiste dekkingsgraad bedroeg 103,4%. Ultimo 2019 is de beleidsdekkingsgraad 95,2%. Dit betekent dat er sprake is van zowel een reservetekort als een dekkingstekort. De actuele dekkingsgraad is ultimo 2019 96,5%.

	Eind 2018	Eind 2019
Actuele dekkingsgraad	95,4%	96,5%
Beleidsdekkingsgraad	98,5%	95,2%

Herstelplan

Het fonds heeft in 2019 opnieuw een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt onderbouwd dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van tien jaar kan herstellen tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad.

Op het moment van schrijven heeft het bestuur opnieuw een actualisatie van het herstelplan ingediend bij DNB. Dit betreft het herstelplan 2020. Dit herstelplan is gebaseerd op de financiële positie per 31 december 2019. Op basis van de gehanteerde veronderstellingen zal het fonds naar verwachting uit het tekort komen en ligt de beleidsdekkingsgraad aan het einde van het herstelplan naar verwachting boven het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Op basis van dit herstelplan hoeft dus op dit moment geen korting te worden doorgevoerd. Zolang er sprake is van een beleidsdekkingsgraad die lager is dan de vereiste dekkingsgraad zal er jaarlijks een geactualiseerd herstelplan moeten worden opgesteld. Op 4 juni 2020 is het herstelplan 2020 door DNB goedgekeurd.

Haalbaarheidstoets

Met een haalbaarheidstoets kijkt het fonds of de afgesproken ambities worden gerealiseerd en ook of het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is. En er wordt gekeken of het pensioenfonds voldoende herstelcapaciteit heeft. Het fonds heeft in 2019 een haalbaarheidstoets uitgevoerd en deze tijdig ingediend bij DNB. In 2020 zal de haalbaarheidstoets opnieuw worden uitgevoerd. Uit de haalbaarheidstoets 2019 blijkt dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau gelijk is aan 76%. De afwijking van het verwacht pensioenresultaat in het slechtweerscenario is 35%. In de aanvangshaalbaarheidstoets de ondergrens van het verwacht pensioenresultaat vastgesteld op 79%. De maximale afwijking in het slechtweerscenario is daarbij vastgesteld op 40%. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets 2019 passen dus niet binnen de vastgestelde risicohouding voor wat betreft het verwachte pensioenresultaat. Het bestuur is hierover in gesprek gegaan met sociale partners en besloten is om deze uitkomsten te accepteren. De toetscriteria die zijn afgesproken met sociale partners hebben een horizon van drie jaar en besloten is deze niet tussentijds aan te passen.

2.4. Goed pensioenfondsbestuur

2.4.1. Deskundigheid en deskundigheidsbevordering

2.4.2. Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is de invulling van de in de wet genoemde principes voor goed pensioenfondsbestuur. Op onderdelen kan een andere invulling gegeven worden op basis van het uitgangspunt: pas toe of leg uit (comply or explain). Het bestuur is van mening dat het in 2019 gehandeld heeft in de geest van de Code Pensioenfondsen. Het bestuur neemt de Code Pensioenfondsen serieus en heeft daarom een analyse gedaan per norm. Aan een beperkt aantal normen voldoet het bestuur niet (21 en 33). Hierbij wordt toegelicht waarom niet volgens het 'pas-toe-of-leg-uit-beginself'.

- Norm 21: De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.
 - Toelichting: het fonds heeft geen klokkenluidersregeling, omdat er geen mensen in dienst zijn van het fonds.
- Norm 33: In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.
 - Toelichting: In het bestuur zitten tenminste één man en één vrouw. Ook zitten er in het bestuur leden van boven als van onder de 40 jaar. In het VO zit tenminste één man en één vrouw, maar geen leden van onder de 40 jaar. Het bestuur vindt diversiteit belangrijk. Daarom is het bestuur blij dat er bij de verkiezingen voor bestuursleden jongere en vrouwelijke kandidaten waren en dat deze ook gekozen zijn. Bij de laatste verkiezingen voor het VO hebben zich geen jongere kandidaten beschikbaar gesteld. Het bestuur is uiteraard blij met de betrokkenheid en de inzet van de huidige VO leden.

2.4.3. Naleving van de gedragscode

In 2019 heeft Kyong Soon Rijnders, General Counsel en Ethics en Compliance Officer van Capgemini Nederland, de functie van compliance officer van het pensioenfonds overgenomen van Eelco Bonsing. Het pensioenfonds heeft een eigen gedragscode die in 2017 door het bestuur is vastgesteld. Net als in voorgaande jaren heeft het bestuur de verbonden personen gevraagd schriftelijk te verklaren dat zij de gedragscode van het Pensioenfonds in het afgelopen jaar te hebben nageleefd en alle verplichtingen uit hoofde van de gedragscode te zijn nagekomen. De compliance officer heeft een geactualiseerde lijst met nevenfuncties van de bestuurders ontvangen. De lijst geeft geen reden tot zorg en er is geen indicatie van enige belangenverstrengeling. Er zijn geen incidenten gemeld en de compliance officer heeft geen reden om aan te nemen dat incidenten hebben plaatsgevonden.

2.4.4. Klachten en geschillen

Het pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenregeling om een correcte afhandeling van klachten en een evenwichtige behandeling van geschillen te waarborgen. In 2019 zijn geen formele klachten ingediend.

2.5. Communicatie

Het communicatiebeleid dat in 2016 voor vijf jaar is opgesteld door het bestuur, is in 2019 geëvalueerd. Het plan gaat dieper in op het gebruik van de communicatiemogelijkheden die heden ten dage ter beschikking staan en gebruikt worden.

In 2019 zijn daarbij de volgende middelen ingezet:

- Digitale nieuwsbrief
In de digitale nieuwsbrief, die driemaal verscheen in 2019, is aandacht besteed aan actuele zaken. De nieuwsbrief wordt gebruikt in samenhang met de overige communicatie: de intentie is dat deelnemers elk item meer dan eenmaal onder ogen krijgt.
- Uniform pensioenoverzicht
Halverwege 2019 hebben de gepensioneerden en de deelnemers het Uniform pensioenoverzicht ontvangen. Hierin staan de aangepaste pensioenaanspraken. Het uniform pensioenoverzicht is eveneens beschikbaar via de persoonlijke omgeving op de website.
- Deelnemersbijeenkomst
Op 21 mei 2019 is de jaarlijkse deelnemersbijeenkomst gehouden. Ongeveer 50 deelnemers woonden de bijeenkomst bij. Er is uitgebreid stilgestaan bij de financiële positie van het fonds met wederom uitleg van het herstelplan en de dreiging van korting van de toezeggingen. Een presentatie over de ins en outs van variabel pensioen is gegeven en leidde tot veel discussie. Tot slot zijn met de aanwezigen de gedachten en inzichten van het bestuur over de toekomst van het fonds gedeeld.
- Website
De website www.pensioenfondscg.nl telde in 2019 15.661 bezoeken. Dit blijft sterk stijgen; in 2018 waren er 13.717 bezoeken, in 2017 waren er 10.508 bezoeken, in 2016 waren er 8.275 bezoeken, en in 2015 waren er 5.397. Aangezien enerzijds alleen bezoeken geteld worden waarbij de bezoeker het gebruik van cookies uitdrukkelijk heeft geaccepteerd en anderzijds alle bezoeken vanaf dezelfde locatie als 1 worden geteld, liggen de werkelijke aantallen hoger. De website speelt een centrale rol in onze communicatie en alle andere uitingen verwijzen naar de website. Ook alle belangrijke documenten, zoals het pensioenreglement en de jaarlijkse supplementen, zijn op de site te vinden.
- Planner
Met de overgang naar premieopbouw is het inzicht van de deelnemers in het te bereiken pensioen moeilijker geworden. De geavanceerde planner biedt ondersteuning bij persoonlijke financiële planning. De planner had in 2019 1.073 bezoekers. De dienst 'mijn pensioencijfers' had 2.835 bezoeken.

2.6. Toezichthouders AFM en DNB

2.6.1. Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De Autoriteit Financiële Markten is toezichthouder op het gedrag van pensioenuitvoerders in Nederland. De AFM ziet er op toe dat pensioenuitvoerders zich aan de wetten en regels houden. De twee normen waar de AFM toezicht op houdt, zijn informatieverstrekking en zorgplicht.

Er is in 2019 regelmatig contact geweest tussen het pensioenfonds en de AFM. Onder andere ging dit over de volgende onderwerpen:

- De keuzebegeleiding bij premieregelingen zoals die door het pensioenfonds uitgevoerd wordt. Dit onderzoek ging specifiek over de wijze waarop het pensioenfonds invulling geeft aan haar zorgplicht en de wijze waarop het fonds de deelnemers begeleidt bij het maken van de voorlopige keuze tussen een vastgestelde of variabele uitkering.
- De uitvraag wet verbeterde premieregeling. Deze heeft het fonds in 2018 ook ontvangen. Alle pensioenuitvoerders die premie- en kapitaalovereenkomsten uitvoeren ontvangen dit verzoek van de AFM.
- Zoals beschreven in paragraaf 2.1. heeft het fonds contact gehad met de AFM over de aanlevering van URM gegevens aan het Nationaal Pensioenregister.

2.6.2. De Nederlandsche Bank (DNB)

DNB is als toezichthouder belast met prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen inclusief pensioenfondsen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds informeert DNB over alle wijzigingen in statuten, reglementen en in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Tevens dient het pensioenfonds jaarlijks, uiterlijk 30 juni volgend op een verslagjaar, het bestuursverslag en de daarbij behorende verslagstaten in bij DNB. Elke maand en elk kwartaal rapporteert het pensioenfonds aan DNB over zijn financiële positie, inclusief de dekkingsgraad. Tevens rapporteert het pensioenfonds aan DNB over de uitkomsten van de evaluatie van het herstelplan over voorgaand boekjaar. Tot slot worden benoemingen van bestuursleden vooraf ter toetsing aan DNB voorgelegd. Tevens vindt toetsing plaats bij herbenoemingen gecombineerd met functiewijzigingen op de belangrijkste functies binnen een pensioenfondsbestuur. In het verslagjaar 2019 zijn er geen aanwijzingen en boetes door DNB opgelegd.

In 2019 is er regelmatig contact geweest met DNB. Onder andere ging dit over de volgende onderwerpen:

- De benoemingen van mevrouw Richters als bestuurslid, de heer Holsappel als voorzitter en de heer Starmans als voorzitter van de BAC.
- Uitvraag niet-financiële en integriteitsrisico's. Hiervoor heeft het bestuur in het tweede kwartaal van 2019 tijdig de voorgelegde vragenlijsten ingediend.
- Het relatie gesprek met DNB heeft op 21 mei 2019 plaatsgevonden.

3. (Financieel) beleid

3.1. Pensioenbeleid 2019

Pensioenregeling

Het fonds voert de pensioenregeling van Capgemini Nederland uit. De regeling is modulair opgebouwd en biedt de deelnemers een levenslang ouderdomspensioen vanaf AOW-leeftijd en gedurende het deelnemerschap een nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis. De regeling bestaat uit de volgende modules:

- **Premieregeling**
Sinds 2016 vindt de volledige pensioenopbouw plaats binnen de premieregeling. Deze regeling heeft het karakter van een premieovereenkomst. Hierbij wordt een premie beschikbaar gesteld. De premie is een percentage van het salarisdeel boven de franchise, tot aan maximaal € 107.593 (2019). Het percentage is leeftijdsafhankelijk. De premie wordt belegd in één of meerdere beleggingsfondsen. Op de pensioendatum kan het aldus opgebouwde kapitaal worden aangewend voor de aankoop van een levenslang variabel ouderdomspensioen, gecombineerd met een nabestaandenpensioen.
- **Vrijwillige regeling**
Als aanvulling op de pensioenopbouw in de premieregeling wordt de deelnemers de mogelijkheid geboden om door middel van vrijwillige stortingen extra pensioen te verwerven. De hoogte van de stortingen is gemaximeerd volgens een door het bestuur vastgestelde richtlijn. De maximale storting wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag en is leeftijdsafhankelijk. De vrijwillige regeling heeft eveneens het karakter van een premieovereenkomst.
- **Nabestaandenvoorziening**
De nabestaandenvoorziening kent het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Het verzekerde nabestaandenpensioen is gelijk aan 1,099% van de laatst vastgestelde grondslag (tot een salaris van € 107.593) vermenigvuldigd met het maximaal aantal te bereiken deelnemersjaren. Tot 2015 gold een percentage van 1,225% van de grondslag. Het maximaal aantal deelnemersjaren is gelijk aan het aantal deelnemersjaren dat de deelnemer zou kunnen bereiken vanaf de datum van aanvang van het deelnemerschap tot aan de AOW-datum met een maximum van 40 jaar. Het wezenpensioen bedraagt 20% van het vastgestelde nabestaandenpensioen.
- **Aankoop pensioen uit premieregeling en vrijwillige regeling**
Bij de omzetting van kapitaal uit de premieregeling en de vrijwillige regeling naar pensioenaanspraken worden omzettingfactoren gebruikt, zoals vermeld in het factorenreglement 2019. De methodiek en de factoren worden regelmatig geëvalueerd.
- **Overgangsbepalingen**
In de regeling is een aantal overgangsbepalingen opgenomen die waarborgen dat de in de oude regelingen opgebouwde aanspraken als premievrije rechten voor de deelnemers worden meegenomen in de nieuwe regeling.

De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn als volgt:

	2019
Pensioensysteem	Beschikbare premie
Minimum toetredingsleeftijd	Geen
Pensioenleeftijd	AOW-leeftijd
Franchise	€ 12.906
Partnerpensioen	1,099%

Kostendekkende premie

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:

	2019	2018
Kostendekkende premie basisregeling	25.663	24.834
Gedempte kostendekkende premie basisregeling	n.v.t.	n.v.t.
Feitelijke premie basisregeling	26.291	24.963

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	2.209	2.543
Opslag in stand houden vereist vermogen	10	10
Opslag voor uitvoeringskosten	1.008	961
Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
Stortingen BPR	22.436	21.320
	25.663	24.834

De feitelijke premie is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	2.209	2.543
Opslag in stand houden vereist vermogen	10	10
Opslag voor uitvoeringskosten	1.008	961
Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
Stortingen BPR	22.436	21.320
Premiemarge	628	129
	26.291	24.963

Waardeoverdrachten

Het is niet toegestaan waardeoverdrachten uit te voeren als de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds of het andere bij de waardeoverdracht betrokken pensioenfonds onder de 100% is. Aangezien de dekkingsgraad sinds januari 2015 onder de 100% is, is het vooralsnog niet mogelijk waardeoverdrachten uit te voeren. De Wet waardeoverdracht klein pensioen vormt hierop een uitzondering.

3.2. Kosten uitvoering pensioenbeheer en vermogensbeheer

We streven volledige transparantie na ten aanzien van de uitvoeringskosten. Dit gaat verder dan alleen de direct in de jaarrekening te verantwoorden kosten. Het transparant maken van alle kosten en het afzetten tegen een benchmark is daarbij een middel om de kosten verder te beheersen. In onderstaand overzicht geven wij hieraan invulling in lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

	2019	2018	2017	2016
Pensioenbeheer				
Kosten in Euro per deelnemer	€ 250,61	€ 243,07	€ 337,00	€ 283,50
Vermogensbeheer				
Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,24%	0,41%	0,48%	0,49%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,08%	0,10%	0,08%	0,09%

Ad pensioenbeheer

De kosten van het pensioenbeheer bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten in 2019 bedragen € 1.226.000 (2018: € 1.157.000). Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden.

De administratiekosten zijn in 2019 gestegen ten opzichte van 2018, maar gedaald ten opzichte van de jaren daarvoor. Ex-deelnemers (slapers) worden hier niet meegenomen. Het bestuur vindt het van belang dat het kostenniveau zich goed verhoudt tot vergelijkbare fondsen. Om dit vast te stellen kijkt het bestuur periodiek naar de kosten van het fonds in vergelijking met de kosten bij vergelijkbare fondsen. Dit heeft het bestuur ook in 2019 gedaan.

Ad vermogensbeheer

De kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt. Daaronder vallen de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van € 245.000 (2018: € 246.000). De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening en zijn geschat op € 2.047.000. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 2.292.000.

Kosten per beleggingscategorie (in € 1.000):

	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie				
Vastgoed	13	-	-	13
Aandelen	146	-	202	348
Vastrentende waarden	1.117	-	373	1.490
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	1.276	-	575	1.851
Kosten overlay beleggingen	-	-	12	12
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	1.276	-	587	1.863

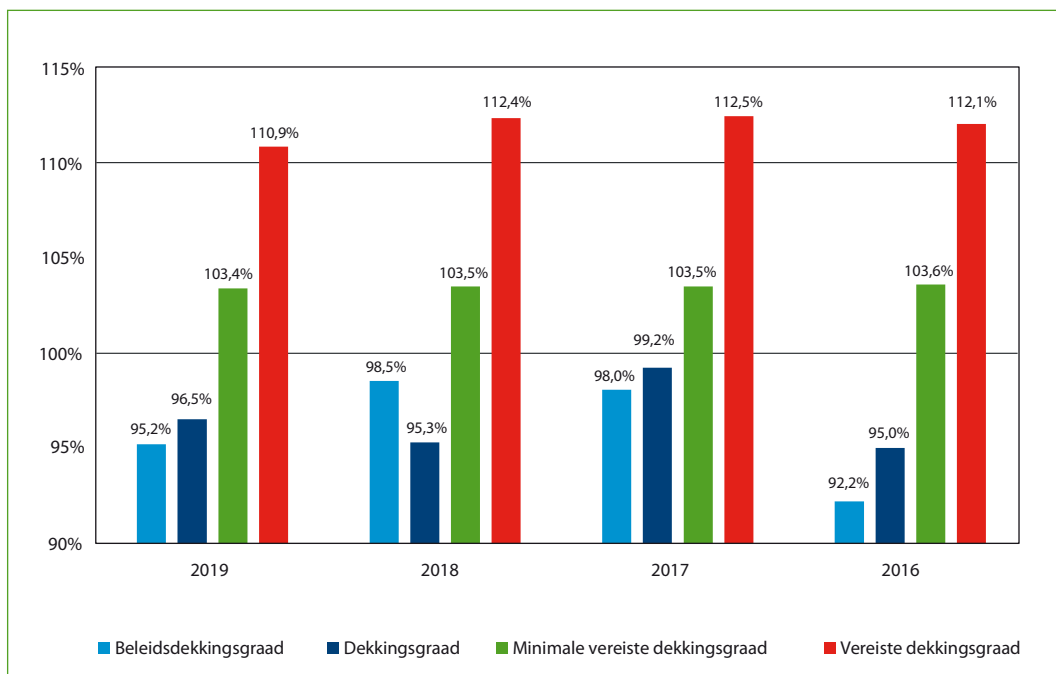
	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten	Totaal
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten fiduciair beheer	379	-	-	379
Bewaarloon	50	-	-	50
Totaal overige vermogensbeheerkosten	429	-	-	429
Totaal kosten vermogensbeheer	1.705	-	587	2.292

3.4. Samenvatting actuariel rapport

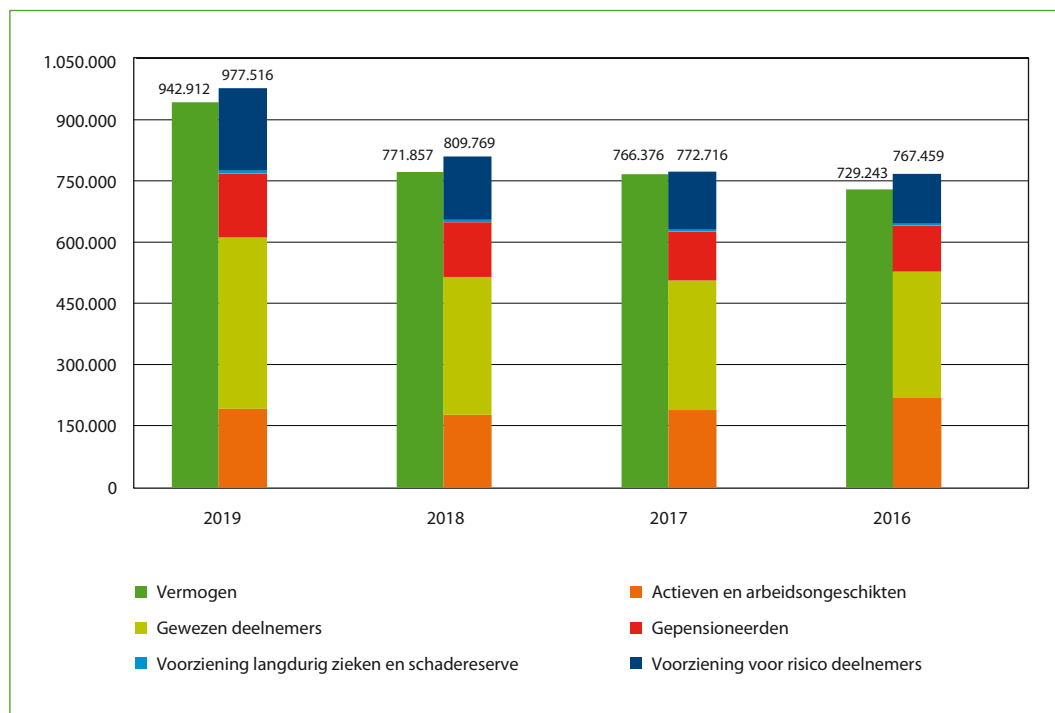
Deze samenvatting toont, naast de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de belangrijkste financiële cijfers van het fonds. Ter vergelijking van de cijfers van het huidige boekjaar zijn referentiecijfers opgenomen.

Financiële positie

De dekkingsgraad liet over het boekjaar een stijging zien van 95,3% ultimo 2018 naar 96,5% ultimo 2019. De beleidsdekkingsgraad van het fonds daalde in 2019 van 98,5% naar 95,2%. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2019 is daarmee lager dan zowel de vereiste dekkingsgraad van 110,9% als de minimaal vereiste dekkingsgraad van 103,4%. Hierdoor is er sprake van een tekort. Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, de dekkingsgraad en de (minimaal) vereiste dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op de technische voorziening waarbij de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De volgende grafiek geeft het vermogen en de technische voorzieningen ultimo jaar weer (bedragen in de grafiek x € 1.000,-).

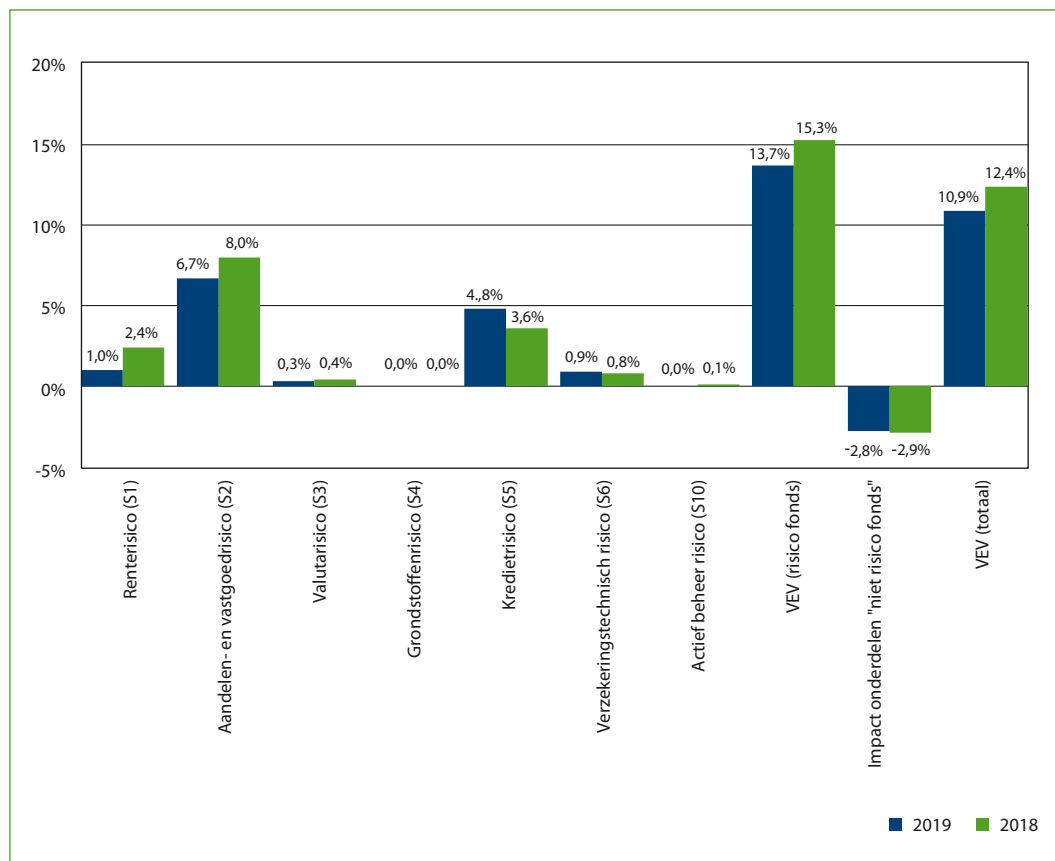
(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt 103,4% ultimo 2019.

De vereiste dekkingsgraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille (in het vervolg de feitelijk vereiste dekkingsgraad genoemd) en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille (in het vervolg de strategisch vereiste dekkingsgraad genoemd). Ultimo 2019 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 111,8% en de strategisch vereiste dekkingsgraad 110,9%.

Voor de toetsing van de financiële positie wordt de beleidsdekkingsgraad ter hoogte van 95,2% getoetst aan de strategisch vereiste dekkingsgraad ter hoogte van 110,9%.

De volgende grafiek toont de verdeling over de verschillende risicocomponenten van de strategisch vereiste dekkingsgraad ultimo 2018 en 2019.

Herstelplan

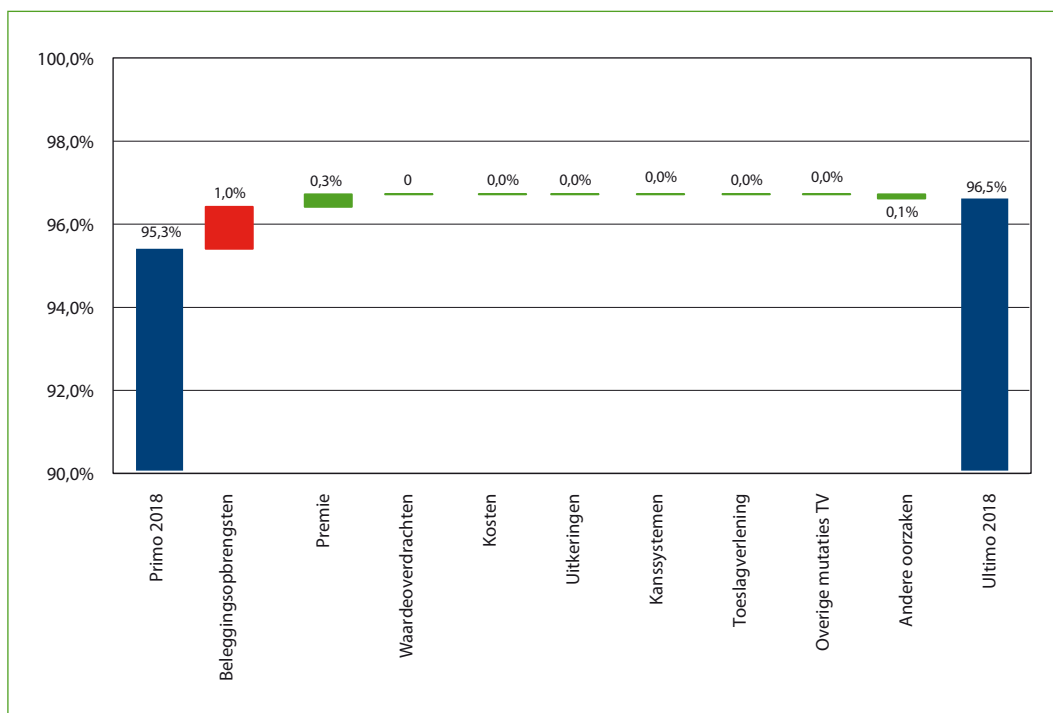
Het fonds heeft in 2019 een actualisatie van het herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van tien jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2019 een beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 95,5%, terwijl de werkelijke beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 94,0% lager is. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2020 het herstelplan geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Voor het fonds geldt daarnaast de situatie dat de beleidsdekkingsgraad zich voor het vijfde opeenvolgende meetmoment onder het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad bevindt. Er geldt de regel dat de beleidsdekkingsgraad niet langer dan zes achtereenvolgende meetmomenten lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad mag zijn. Dit betekent dat de beleidsdekkingsgraad uiterlijk op 31 december 2020 hoger dan of gelijk moet zijn aan de minimaal vereiste dekkingsgraad ad 104,3%. Op basis van de actualisatie van het herstelplan wordt dit naar verwachting niet gerealiseerd. De situatie dat de beleidsdekkingsgraad langer dan zes achtereenvolgende meetmomenten lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad zal zich naar verwachting dan ook voordoen, wat betekent dat er naar verwachting per 31 december 2020 gekort zal moeten worden.

Analyse van het resultaat

De stijging van de dekkingsgraad van 1,2%-punt in 2019 volgt uit het positieve resultaat van € 3.308.000,- in het boekjaar. In 2018 was er een negatief resultaat van € 31.572.000,-. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de volgende grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak.

Ten aanzien van de grafiek merken wij op dat alle procentuele resultaten individueel berekend zijn als mutatie ten opzichte van de financiële positie primo boekjaar.

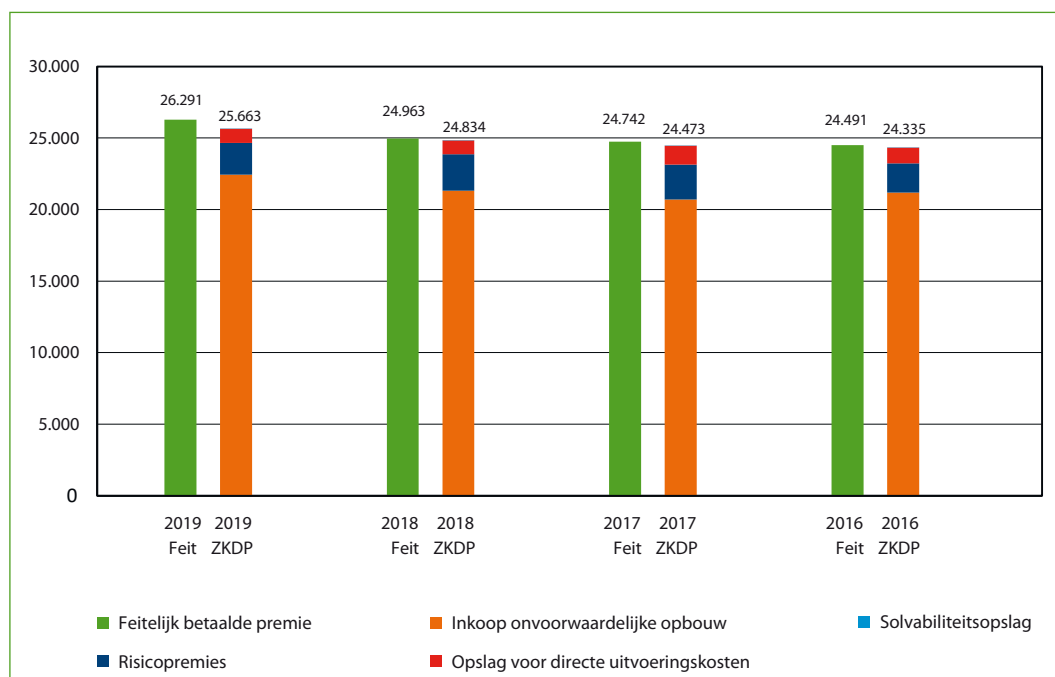

Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie over 2019 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). De regeling van het fonds kenmerkt zich als een volledige DC-regeling. Het fonds heeft hiervoor een kostendeekkende premie op marktwaarde.

De kostendeekkende premie bedraagt € 25.663.000,-. De feitelijke betaalde premie is met € 26.291.000,- hoger en daarmee kostendeekkend.

De feitelijk betaalde premie (Feit) en de zuivere kostendeekkende premie (ZKDP) worden in onderstaande grafiek (bedragen in de grafiek x € 1.000,-) weergegeven. Hierbij is de zuivere kostendeekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

3.5. Beleggingsparagraaf

Beleggingsbeleid

Investeringsprincipes

Ons beleggingsbeleid is gebaseerd op investeringsprincipes. Wij hebben deze principes opgesteld om sturing te geven aan de beleggingsstrategie en de implementatie daarvan in het beleggingsbeleid.

Onze investeringsprincipes zijn:

1. Het pensioenfonds belegt alleen in categorieën waarvan het de risico's kan beoordelen
2. Het pensioenfonds is een lange termijn belegger
3. Diversificatie is van belang
4. Risico vereist een extra rendement
5. Het pensioenfonds belegt passief tenzij
6. Het pensioenfonds gebruikt derivaten alleen om risico's te beheersen
7. Uitbesteding is noodzakelijk
8. Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) dient een plaats te hebben in het beleggingsbeleid binnen de praktische mogelijkheden welke daarvoor beschikbaar zijn

De investeringsprincipes zijn in 2019 niet gewijzigd.

Beleggingsbeleid en Jaarplan

Tot 2019 hanteerden we één strategisch beleggingsbeleid. In 2019 hebben we besloten strategisch beleggingsbeleid te formuleren zowel voor de uitkeringsregeling als voor de premieregeling. In een aantal opzichten (zoals bijvoorbeeld de rente afdekking en beleid afhankelijk van de dekkingsgraad) wijken deze van elkaar af. Bij de beide regelingen horen gescheiden kapitalen, die ieder hun eigen beheer kennen. Voor het vermogensbeheer van de uitkeringsregeling is een voor het fonds specifiek jaarplan opgesteld, terwijl voor het beheer van het vermogen behorend bij de premieregeling het beheer van NN IP – Mijn Pensioen is gevolgd.

Strategische beleggingsportefeuille uitkeringsregeling 2019

Omdat ons pensioenfonds in herstel is, mag het risicoprofiel van de strategische beleggingsportefeuille niet hoger worden dan het risicoprofiel van de strategische mix van eind 2008, toen het fonds startte met herstellen.

Eind 2019 was de strategische beleggingsmix als volgt:

Beleggingscategorie (Strat. norm)	2019
<i>Vastrentend</i>	73,0% :
Staatobligaties	23,0%
Geldmarkt + swaps	20,0%
IG Bedrijfsobligaties	21,0%
Obligaties opkomende markten	5,0%
Senior Loans	4,0%
<i>Aandelen</i>	26,0% :
Ontwikkelde markten	22,5%
Opkomende markten	3,5%
<i>Alternatieve beleggingen</i>	1,0%
<i>Vastgoed</i>	1,0%
Totaal	100,0%

Ten opzichte van 2018 is de strategische allocatie naar Vastgoed meer in overeenstemming gebracht met de daadwerkelijke allocatie (van 4% naar 1%). De allocatie naar Aandelen is met hetzelfde percentage verhoogd.

Feitelijke beleggingsportefeuille en rendement

Ons fonds heeft in 2019 een rendement behaald van 20,5%. Dit is boven de benchmark. Het resultaat is een gevolg van:

- een forse daling van de marktrente, waardoor de vastrentende waarden meer waard zijn geworden
- en een stijging van de waarde van aandelen met ongeveer 25%.

Omdat door de sterke rentedaling (gemiddeld 0,7%) onze verplichtingen ook flink zijn toegenomen heeft dit niet geleid tot een aanzienlijk hogere dekkingsgraad.

In de volgende tabel wordt per beleggingscategorie het feitelijk aandeel in de beleggingsmix eind 2019 vergeleken met de strategische mix. Verder wordt het behaalde rendement vergeleken met het benchmark rendement. Alle rendementscijfers worden getoond na aftrek van kosten.

Rendementen	Markt Waarde (x € 1 miljoen)	Feitelijk	Norm	Portefeuille rendement	Benchmark rendement
Renteafdekking Portefeuille	442,2	60,2%	64,0%	18,3%	17,3%
Staatobligaties	140,3	19,1%	23,0%	10,2%	n.v.t.
IG Bedrijfsobligaties	156,8	21,4%	21,0%	9,7%	9,2%
(Bijdrage) Swaps	16,0	2,2%	20,0%	31,9%	n.v.t.
Geldmarktfonds	147,6	20,1%	-	-0,4%	-0,4%
Liquide middelen	-18,6	-2,5%	-	-0,4%	n.v.t.
 Overige Vastrentende waarden	 66,0	 9,0%	 9,0%	 9,8%	 9,5%
Aandelen	222,7	30,3%	26,0%	24,8%	24,1%
Niet-beursgenoteerd vastgoed	3,1	0,4%	1,0%	5,6%	12,4%
Totaal	734,0	100,0%	100,0%	20,2%	18,8%

Aandelen

De aandelenportefeuille behaalde een rendement van 24,8%, boven de benchmark van 24,1%.

De aandelen zijn passief belegd. De reden dat de aandelen ontwikkelde markten beter hebben gepresteerd dan de benchmark is gelegen in het feit dat teruggevorderde dividendbelasting niet in het rendement van de benchmark wordt meegenomen.

Rendement Aandelen	Portefeuille	Benchmark
Aandelen ontwikkelde markten	25,4%	24,6%
Aandelen opkomende markten	20,1%	20,6%
Totaal	24,8%	24,1%

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden portefeuille bestaat uit twee delen:

1. De matchingportefeuille ten behoeve van de renteafdekking.
2. De returnportefeuille ten behoeve van het halen van extra rendement.

Met de matchingportefeuille beogen wij voor 50% van onze verplichtingen het renterisico af te dekken, dit is het risico dat wij niet kunnen voldoen aan onze lange termijn verplichtingen. Dit doen we met behulp van obligaties, geldmarktfondsen en derivaten. Doel is de waarde van de verplichtingen nauwgezet te volgen. Het rendement op dit gedeelte van het vermogen is niet belangrijk zolang het de schommelingen van de verplichtingen maar volgt. Obligaties, waarvan de waarde in voldoende mate correleert met de waarde van de verplichtingen komen in aanmerking om op te nemen in de matchingportefeuille. Dit betreft staatsobligaties en investment grade bedrijfsobligaties.

Omdat we de verplichtingen zo goed mogelijk willen volgen, wordt de benchmark gevormd door onze eigen verplichtingen. Als de verplichtingen 1% stijgen of dalen moet ook de matchingportefeuille 1% stijgen of dalen.

De matching portefeuille heeft per saldo een rendement gehaald van 18,4% hoger dan de benchmark van 17,3%.

Daarnaast wordt ook nog belegd in vastrentende waarden welke geen onderdeel uitmaken van de matchingportefeuille, maar van de returnportefeuille. In deze categorieën hebben we positieve rendementen behaald, en ook hier zijn we boven de benchmark gebleven:

Vastrentende waarden – return

	Portefeuille	Benchmark
Senior Leningen	4,6%	4,5%
Obligaties Opkomende Landen LC	16,6%	15,6%
Obligaties Opkomende Landen HC	11,5%	11,7%

Alternatieve beleggingen

Tot deze categorie behoren voor ons fonds de beleggingen in vastgoed. De beleggingen waren voor het grootste deel ondergebracht bij fondsen met een beperkte levensduur. Deze fondsen hebben in de afgelopen jaren hun vastgoed verkocht en zijn opgeheven of bezig zichzelf op te heffen. Aangezien het bestuur besloten heeft niet in nieuw niet-beursgenoteerd vastgoed te beleggen, is het aandeel in vastgoed teruggelopen tot 0,4%. We beleggen alleen nog in een fonds dat investeert in Nederlandse huurwoningen. We zijn niet van plan om dit belang de komende tijd af te bouwen. Onze beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed haalden een rendement van 5,6%.

Valuta-afdekking

Wij hebben als strategie valutarisico's die wij lopen af te dekken. Ook in de matchingportefeuille doen we dit omdat we daarin geen risico's willen lopen. In de returnportefeuille dekken wij in principe het valutarisico af, maar er kunnen redenen zijn om dit minder of niet te doen, waarbij te denken valt aan de omvang van de valutaexposure en de kosten van de valuta-afdekking. Concreet betekent dit dat voor de beleggingscategorieën aandelen opkomende markten, obligaties opkomende markten LC en niet-beursgenoteerd vastgoed momenteel het valutarisico niet afgedekt wordt. Waar mogelijk dekken wij valutarisico's af door te beleggen in fondsen waarin het valutarisico wordt afgedekt (euro hedged).

Wijzigingen in 2020

In 2020 gaan wij beleggen in hypotheek. Ook willen wij bestuderen op welke manier wij verdere invulling kunnen geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Wij hebben in 2019 ons beleid met betrekking tot Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) geherformuleerd. Wij zien het ontwikkelen van het MVB-beleid als een iteratief proces, waarvan het uiteindelijke eindpunt nog niet is bereikt. Onze visie is dat maatschappelijk verantwoordelijk beleggen bijdraagt aan onze lange termijn doelstelling.

De drie centrale factoren bij MVB zijn: milieu, sociaal en bestuur, afgekort: ESG. Binnen het ESG-raamwerk vinden wij alle drie de factoren belangrijk met een (lichte) voorkeur voor Environment (milieu).

Onze doelstelling is tweeledig:

1. Portefeuilledoelstelling: Wij willen rekening houden met MVB-maatstaven in de daadwerkelijke allocatie naar beleggingscategorieën, ondernemingen en landen. Wij streven ernaar dat de portefeuille een betere risico-rendementsverhouding kent dan een portefeuille waarbij geen rekening wordt gehouden met MVB-maatstaven.
2. Invloed doelstelling: Anderzijds willen wij invloed uitoefenen op de bedrijven waarin wij beleggen, waarbij we E-criteria het belangrijkste vinden.

Ad1 - Portefeuilledoelstelling

Bij de selectie van vermogensbeheerders is ESG een van de criteria. Wij kiezen bij voorkeur voor managers die de Principles for Responsible Investment (PRI) hebben ondertekend. Per eind december 2018 hadden, c.q. hebben, alle geselecteerde vermogensbeheerders, inclusief de fiduciair manager, de PRI ondertekend.

Op dit moment worden ESG criteria nog kwalitatief (beschrijvend) meegenomen, omdat wij van mening zijn dat het kwantitatief meten van de prestaties van ondernemingen op ESG gebied nog niet voldoende ontwikkeld is. Periodiek zullen wij onderzoeken of ons beleid op dit gebied bijgesteld kan worden. Daarop vooruitlopend hebben wij een uitsluitingsbeleid gedefinieerd (zie verderop).

Wij vinden het belangrijk om het effect van de wijzigingen door het MVB-beleid inzichtelijk en meetbaar te maken. Daartoe laten wij de portefeuille periodiek scoren op ESG-criteria om inzicht te houden in de effectiviteit van het MVB-beleid. Verder willen wij meten wat de financiële impact is (risico-rendementkosten) van de MVB-keuzes die zijn gemaakt.

Uitsluitingsbeleid

Wij beleggen in beginsel niet in ondernemingen die 'controversiële wapens' (zoals clustermunition), of cruciale onderdelen daarvan, produceren, verkopen of distribueren. Hiertoe is een lijst vastgesteld van bedrijven die om die reden worden uitgesloten. Als richtlijn hanteren we hierbij de NN Group Defense Policy van de fiduciair manager

Daarnaast worden ondernemingen uitgesloten die zich schuldig maken aan ernstige en structurele schendingen van de UN Global Compact Principles.

In 2019 hebben wij geen overtredingen op dit gebied geconstateerd.

Ad2 - Invloed doelstelling

Op dit gebied hebben wij het volgende beleid geformuleerd:

Stembeleid

Het stemrecht is een van de belangrijkste rechten van een aandeelhouder. Een hoge opkomst op aandeelhoudersvergaderingen zorgt voor stabiele besluitvorming, breed gedragen besluiten en het voorkomt dat kleine groepen aandeelhouders de vergadering naar hun hand zetten. Het actief uitoefenen van het stemrecht draagt bij aan het creëren van aandeelhouderswaarde en past bij een verantwoord beleggingsbeleid.

Wij zijn van mening dat stemmen op aandeelhoudersvergaderingen bijdraagt aan het risico-rendementsprofiel van de bedrijven en zien het uitoefenen van ons stemrecht als onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Wij doen dit niet zelf, maar zoeken de samenwerking met de vermogensbeheerder(s), omdat het praktischer is om dit uit te besteden – gezien het bescheiden vermogen – en omdat wij geloven dat de impact dan groter is.

Engagement

Wij zijn van mening dat door middel van het aangaan van de dialoog (engagement) positieve verandering bewerkstelligd kan worden bij de bedrijven waarin wij beleggen en het ondernemingen kan stimuleren om maatregelen te nemen om schendingen in de toekomst te voorkomen. Wij doen dit niet zelf, maar zoeken de samenwerking met de vermogensbeheerder(s), omdat het praktischer is om dit uit te besteden, gezien het bescheiden vermogen, en omdat wij geloven dat de impact dan groter is.

Wij streven ernaar inzicht te geven welke invloed wij hebben uitgeoefend om verbeteringen te bewerkstelligen op het gebied van MVB. Dit alles binnen de mogelijkheden die wij als pensioenfonds hiertoe hebben.

Wij zullen hierover rapporteren in ons jaarverslag en op de website.

Strategische beleggingsportefeuille premiereregeling 2019

In 2019 zijn we gestart met het opstellen van het strategisch beleggingsbeleid voor de premiereregeling. Dit is gebaseerd op dezelfde beleggingsprincipes als het beleggingsbeleid voor de uitkeringsregeling, maar er zijn verschillen door de opdeling in potjes voor de individuele deelnemers. De voornaamste reden om een apart strategisch beleggingsbeleid te formuleren is om de beleggingen goed af te kunnen stemmen op onze deelnemerspopulatie, de risicohouding en de wensen op het gebied van MVB. We kunnen daarmee het beleggingsbeleid van de uitvoerder van de premiereregeling beoordelen en bijsturen. We zijn in 2019 het gesprek met NN IP gestart om dit te kunnen realiseren. We voorzien de eerste tastbare resultaten in 2020.

Rendementen beleggingen premiereregeling in 2019

In 2019 is gemiddeld op het belegde vermogen een rendement behaald van 18,2%.

De meeste deelnemers beleggen conform de neutrale lifecycle van het fonds. Het rendement is dan afhankelijk van de beleggingshorizon (het aantal jaren tot de pensioenrichtdatum). Naarmate de beleggingshorizon korter wordt, wordt risico afgebouwd en wordt een hoger percentage van het renterisico gehedged. In het volgende overzicht staat het gemiddeld behaalde rendement per beleggingshorizon voor de neutrale lifecycle vast. Voor deelnemers die andere lifecycles hebben gekozen of andere keuzes hebben gemaakt gelden andere rendementen. Elke deelnemer kan het rendement zelf inzien op de deelnemersportal van NN IP.

Beleggingshorizon (tot leeftijd 67)	Gemiddeld rendement 2019
Tot 2 jaar	15,5%
2 tot 4 jaar	16,0%
4 tot 8 jaar	16,0%
8 tot 12 jaar	16,7%
12 tot 16 jaar	18,3%
Vanaf 16 jaar	22,8%

3.6. Risicoparagraaf

Het fonds beheert vermogen en gaat verplichtingen aan. Daarbij zijn er risico's dat zaken niet goed verlopen en missie en doel in gevaar kunnen komen. Te onderscheiden zijn:

- Financiële risico's: Deze vragen een permanente bewaking en afweging. Bij beleggen wordt bewust risico genomen om rendement te creëren en is elke beslissing dus een risicoafweging.
- Niet financiële risico's: De bedrijfsvoering moet zonder fouten van hoge kwaliteit zijn. Bedreigingen moeten vooraf worden geïdentificeerd zodat preventief maatregelen kunnen worden genomen om het risico te beheersen.

Het risicomanagement is georganiseerd volgens het "Three lines of defense"-model. Het bestuur bepaalt de strategische risico's die de missie en het beleid bedreigen. Bewaking, ook bij de partijen waaraan is uitbesteed, wordt middels de commissies ingebracht in het bestuur opdat beheersmaatregelen kunnen worden genomen en geëvalueerd. Onafhankelijk daarvan weegt de Integraal Risicomanagementcommissie (IRC) de risico's en het proces en ook de mogelijke samenhang met andere risicogebieden en rapporteert daarover aan het bestuur. Interne controle en actuaris en de accountant beoordelen tenslotte het managementproces.

Beleggingen en rente

De grootste risico's loopt het pensioenfonds op het gebied van beleggingen en rente. De markten zijn beweeglijk, met soms grote uitschieters. Ons beleggingsbeleid richt zich op de balans tussen het genereren van extra rendement op de lange termijn en het minimaliseren van de kans op verliezen op de korte termijn.

De beleggingsadviescommissie (BAC) heeft met onze vermogensbeheerder NN Investment Partners het beleggingsplan uitgewerkt in gedetailleerde afspraken over de relevante risico-indicatoren en de wijze waarop over deze risico-indicatoren gerapporteerd wordt om tijdig te kunnen ingrijpen als de neerwaartse risico's te groot worden.

Beleggingen over een groot aantal beleggingscategorieën en marktpartijen gespreid om het concentratierisico te minimaliseren. Valutarisico's, spreadrisico en tegenpartijrisico worden waar mogelijk afgedekt of bewaakt.

Nieuw in 2019 is de aparte identificatie van het ESG-risico. Dit ontstaat door de energietransitie en milieumaatregelen van de overheid omdat daardoor bedrijven en zelfs hele bedrijfstakken plotseling geraakt kunnen worden.

De hoogte van onze verplichtingen is sterk afhankelijk van de marktrente. Via renteaftdekking beperken wij het risico dat onze dekkingsgraad te veel daalt als de rente daalt (waardoor we niet meer aan onze verplichtingen kunnen voldoen). De renteaftdekking die het bestuur heeft gekozen, is afhankelijk van de dekkingsgraad. In 2019 was deze 50% van de verplichtingen.

Uitbestedingrisico's

Wij besteden vrijwel alle werkzaamheden uit en zijn daardoor afhankelijk van deze partijen. De kwaliteit van hun werkzaamheden en ook hun risicobewaking heeft direct gevolgen voor ons fonds.

De administratie is uiteraard in hoge mate geautomatiseerd. De kwaliteit van de IT-systemen, het vermogen van ingeschakelde partijen om aan te kunnen passen aan de veranderingen in wetten en richtlijnen en hun stabiliteit hebben risico's die onmiddellijk ook risico's voor het fonds zijn. Om deze risico's te beheersen zijn normen opgesteld waaraan deze partijen moeten voldoen. Jaarlijks worden de partijen daartegen geëvalueerd. In 2019 is onder andere NN IP geëvalueerd. Als extra zekerheid vragen wij ISAE3402 en ISAE3000 verklaringen van AZL (pensioenadministratie), NN IP (vermogensbeheer uitkeringsregeling) en Mijn Pensioen (uitvoerder van de premieregeling). Daardoor kunnen wij verifiëren dat deze partijen de werkzaamheden, die wij aan hen toevertrouwen, volgens de afgesproken standaarden uitvoeren.

Ook voor de privacybewaking van de gegevens die wij van de deelnemers bewaren, zijn afspraken over de normen en de bewaking gemaakt en wordt gerapporteerd over inbreuken.

Reputatierisico

Doel en missie van het fonds geven aan dat het bestaansrecht geheel ontleend wordt aan het behartigen van de belangen van de deelnemers. Dit is alleen mogelijk indien het fonds het vertrouwen heeft van zowel de individuele deelnemers als van de sociale partners waarin zij zich hebben georganiseerd. Te onderscheiden zijn:

- De reputatie bij deelnemers, ex-deelnemers en gepensioneerden. Zij moeten voelen dat hun belangen evenwichtig worden behartigd en de aanspraken correct worden nagekomen. Zij moeten ook de bereidheid hebben om kandidaten voor de besturing te leveren om de continuïteit te garanderen.
- De reputatie bij de sociale partners. Werkgever en OR moeten het pensioenfonds een waardevolle eenheid bij de onderneming en het collectief van werknemers beschouwen.
- De reputatie bij de maatschappelijke omgeving en de aangestelde toezichthoudende autoriteiten. Het fonds is een financiële instelling en dient een reputatie van integere en gedegen bedrijfsvoering te hebben.

Een verwant aspect is de bewaking van integriteit. De pensioensector kent met zijn vele bestuursorganen, adviesorganen en toezichthouders een netwerk van mensen die daarin functioneren. De cultuur van dubbelfuncties en benoemingen door coöptatie is een zorg voor de toezichthouder DNB.

Ons fonds met zijn onbezoldigde bestuurders zonder dubbelfuncties is een relatieve uitzondering en kent deze risico's nauwelijks. Voor de integriteit aspecten bij uitbesteding partners zijn afspraken en richtlijnen gemaakt.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Dat kan ertoe leiden dat het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in het strategische beleggingsbeleid voldoende liquiditeiten aan te houden. Het fonds minimaliseert liquiditeitsrisico's door voldoende te beleggen in breed samengestelde (index)fondsen die beleggen in liquide financiële markten. Het fonds is relatief jong, wat de gemiddelde leeftijd van de deelnemers betreft.

Kredietrisico

Het kredietrisico toont het effect van de kredietwaardigheid van een partij waar het fonds zaken mee doet. Deze spread is het verschil tussen rente die de betreffende marktpartij moet bieden en de rente die een partij die met volledige zekerheid, risicovrij, het geleende kapitaal terugbetaald moet bieden. De marktpartijen worden op basis daarvan in kredietklassen ingedeeld (AAA, AA, A, B, etc.). De beheersing van deze vorm van kredietrisico is geïntegreerd in het beleggingsproces, door middel van een richtlijn over de maximale belegging per kredietklasse.

Belangrijkste risico

Het bestuur ziet het renterisico als belangrijkste risico. Dit risico domineert de meerderheid van de beslissingen.

In 2019 is de aandacht van de IRM-commissie gericht op een herweging van het bestuur van de strategische en andere risico's en de bepaling van beheersmaatregelen die ter beschikking staan van het bestuur. De meting van de effectiviteit van beheersmaatregelen staat in 2020 als taak op het programma.

3.7. Toekomstparagraaf

Het bestuur ziet het nadenken over de toekomst van het pensioenfonds als een lopend proces. De laatste vier jaar zijn er verkenningen gedaan. Zo ook in het laatste kwartaal van 2019 (en 2020 tot nu toe). Het bestuur heeft haar eigen toekomstvisie in meerdere stappen beoordeeld en is van mening dat de strategische toekomstvisie zoals deze nu op papier staat, passend is.

Het bestuur van het pensioenfonds is van mening dat:

- Het pensioenfonds goed in staat is de strategische doelstellingen te behalen en de pensioenregeling uit te voeren conform de missie en visie van het fonds;
- gelet op de vitaliteitsanalyse, het pensioenfonds geen kwetsbaar fonds is;
- het pensioenfonds goed in staat is de ontwikkelingen in de pensioensector bij te houden en adresseren;
- gelet op de criteria, de alternatieven geen beter perspectief bieden dan het huidige fonds;
- zolang de pensioensector nog volop in beweging is, het niet verstandig is een onomkeerbare keuze te maken die op dit moment niet noodzakelijk is.

Indien de eerder genoemde triggers zich verwezenlijken, zal het bestuur de toekomstvisie zo nodig herzien. Naast het pro-actief reageren op triggers, zal het bestuur jaarlijks de toekomstvisie evalueren.

3.8. COVID-19

Op het moment van het vaststellen van het jaarverslag 2019 bevindt het fonds zich midden in de COVID-19 crisis. Wat eind december 2019 leek op een geïsoleerde uitbraak van COVID-19 in China is sinds 11 maart 2020 volgens de Wereld Gezondheidsorganisatie een officiële pandemie. Door deze gezondheidscrisis en de in verband met deze gezondheidscrisis genomen maatregelen is de impact op de wereldeconomie groot. Dit heeft onzekerheid op financiële markten veroorzaakt en wereldwijd daalden de koersen van aandelen,

terwijl tegelijkertijd de rente verder daalde. Deze gevolgen raken ook de financiële positie van het fonds. De dekkingsgraad daalt doordat de beleggingen dalen en de pensioenverplichtingen stijgen.

Zowel het pensioenfonds als de uitbestedingspartners volgen de richtlijnen van het RIVM. Sinds maart 2020 worden nagenoeg alle werkzaamheden niet langer vanuit de kantoorlocaties verricht, maar vanuit thuiswerkplekken. Het bestuur heeft een 'task force COVID-19' ingericht die de opdracht heeft om vast te stellen dat alle normale processen van het fonds gewoon doorgang vinden. Op het moment van schrijven is dat het geval.

Op het moment van vaststellen van dit verslag vertonen de financiële markten een voorzichtig herstel. Vanwege de onzekerheid over de omvang en duur van de COVID-19 crisis kunnen we de impact op de dekkingsgraad per peildatum 31 december 2020 niet inschatten. Het bestuur houdt de deelnemers op de hoogte van de (financiële) stand van zaken middels de website van het pensioenfonds.

Vastgesteld te Utrecht, 24 juni 2020

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

A.J. Holsappel
(voorzitter)

J.H. Van Hensbergen
(secretaris)

S.R. Richters

W.W.H. Starmans

K. Chraa

W. F. Heukels

M.C. de Heer

Toezicht & verantwoording

Verslag visitatiecommissie

Overeenkomstig de door het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland (hierna te noemen: het pensioenfonds) aan Stichting Intern Toezicht Pensioen (hierna te noemen: Stichting ITP) verleende opdracht tot een visitatie, hebben de bezoekers van Stichting ITP het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds kritisch gezien.

De visitatiecommissie heeft zich bij de uitvoering van haar taak gebaseerd op relevante wet- en regelgeving, waaronder de Code Pensioenfonds. Tevens heeft zij gebruik gemaakt van de aanbevelingen die de beroepsorganisatie Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP) heeft vastgelegd in de Code VITP.

De werkwijze van de bezoekers kende de volgende stappen: bestudering van de documenten van het pensioenfonds, overleg met een delegatie van het bestuur en het opstellen van een concept visitatierapport. Na het ontvangen van enkele opmerkingen van het bestuur werd dit rapport door Stichting ITP definitief gemaakt.

De visitatiecommissie kan constateren dat het bestuur aandacht heeft gehad voor de aanbevelingen opgenomen in het rapport over het jaar 2018. De visitatiecommissie is echt te spreken over de verbeteringen die in het jaar 2019 zijn gemaakt.

De visitatiecommissie heeft de volgende aanbevelingen gedaan (die zijn terug te vinden in het rapport):

1. V.w.b. bestuurlijke besluitvorming; ga door op de ingezette weg.
2. Kijk of het zinvol is om een reglement op te stellen t.a.v. de structurele onderdelen van de organisatie van het pensioenfonds.
3. Maak een tijdsplanning voor het beoordelen van documenten om te zorgen dat zij actueel blijven.
4. Periodiek controleren of er lacunes zijn in de governance beoordelingskader.
5. Zorg dat in de notulen van de beleggingsadviescommissie ook de inbreng van en dynamiek tussen de diverse leden en de adviseur benoemd wordt.
6. Let scherp op de onafhankelijkheid van de fiduciair beheerder bij het invullen van de nieuwe allocatie naar hypotheek.
7. T.a.v. een ALM-studie zijn er enkele aspecten waar er rekening gehouden moet worden.
8. Evalueer het communicatiebeleidsplan en stel een nieuw plan op voor de komende 4 jaar.
9. Stel een rapportage op over de IT-risico's.
10. Rond de implementatie van het risicomanagementbeleid af en draag zorg voor een rapportage aan het bestuur.

Reactie bestuur

Wij danken de visitatiecommissie voor haar gedegen onderzoek en voor haar rapportage. Wij zijn blij met de constateringen van de commissie; de aanbevelingen vatten we op als aanmoediging om door te gaan op de ingeslagen weg.

Verslag Verantwoordingsorgaan

Algemeen

Aan het eind van 2019 heeft Hanneke Ester afscheid genomen van het VO als vertegenwoordiger namens de gewezen deelnemers. Wij willen haar danken voor haar grote inzet en expertise in de afgelopen vijf jaren. Zij heeft vanaf 1 januari 2015 een belangrijke rol gespeeld bij de inrichting en professionalisering van het VO.

In oktober 2018 is de Code Pensioenfondsen 2018 van kracht geworden. Het VO heeft haar functioneren getoetst aan deze Code. De leden hebben conform de Code ook in 2019 de jaarlijkse nalevingsverklaring getekend.

Als uitvloeisel van de code Pensioenfondsen heeft het VO een zelfevaluatie gedaan zonder externe begeleiding. Er is een vragenlijst ingevuld en besproken wat goed gaat en beter kan. Een van de punten is de communicatie met het bestuur. Hiertoe is ook een aantal acties uitgezet, waarbij het van belang is dat VO en bestuur elkaar scherp houden door actief te bevragen. Er wordt tevens een jaarkalender opgesteld.

In de Code is diversiteit één van de normen. Het VO bestaat uit twee mannen en twee vrouwen. Diversiteit in gender is daarmee goed. Aan de norm van diversiteit in leeftijd (ook leden onder de 40 jaar) wordt niet voldaan.

Het VO heeft in 2019 zeven keer vergaderd, waarvan drie keer met het bestuur. Er is een vergadering met de beide voorzitters geweest ter vervanging van een vierde gezamenlijke vergadering.

Tevens heeft het VO samen met het bestuur een vergadering gehad die geheel in het teken stond van de terugkoppeling door de visitatiecommissie.

Voor het VO heeft 2019 in het kader gestaan van de opvolging van aanbeveling van de visitatiecommissie, portefeuilleverdeling, toekomstvisie, de voorbereidingen rondom de communicatie voor toekomstige kortingen en de vernieuwing van de klachten- en geschillenregeling.

Het VO heeft ook over 2019 weer volledige medewerking van het bestuur en inzage in alle stukken gekregen. Het VO heeft ook ter voorbereiding van dit verslag overlegd met het bestuur.

Het VO waardeert de openheid van het bestuur en de wijze waarop het bestuur met het VO heeft samengewerkt.

Aanbevelingen van vorig jaar

Het VO geeft onderstaand haar bevindingen over de wijze waarop de aanbevelingen van vorig jaar zijn opgevolgd:

- Toekomstvisie
Nadere uitwerking van de alternatieve scenario's / andere uitvoeringsmodellen voor de toekomst van het Pensioenfonds.

Het bestuur heeft zich verder verdiept in mogelijke toekomstscenario's en heeft bij de diverse toekomstverkenningen ook een afvaardiging van het VO uitgenodigd. Dit zal in het nieuwe kalenderjaar verder gecontinueerd moeten worden.

- Communicatie en actualiteit
 - Zorgdragen voor actuele documenten op de website, mede naar aanleiding van eerdere bevindingen dat gegevens ontbreken danwel niet up to date zijn.
 - Maak een beleidsplan voor de op handen zijnde korting.

Het bestuur is bezig geweest met een inhaalslag en heeft meerdere documenten op de website van het pensioenfonds geactualiseerd. Het blijft een aandachtspunt om ook in de toekomst zorg te dragen voor een actuele website.

Daarnaast is voor het (communicatie-)beleidsplan voor de op handen zijnde korting advies gevraagd aan het VO.

- Verdere professionalisering van de werkzaamheden en verslaglegging hiervan. Stel criteria op voor de verslaglegging. Heldere vastlegging van de besluiten in lijn met de richtlijnen van de DNB.

Er is een goede start gemaakt met de dit punt. Een aantal werkzaamheden wordt inmiddels door het bestuursbureau uitgevoerd, wat tot een aanzienlijke verbetering heeft geleid. Van belang is hier verder opvolging aan te geven en de vastlegging in lijn te laten zijn met de richtlijnen van de DNB.

- Informatievoorziening naar het VO: Actief informeren en ook zorgen dat de teamrooms met de verslagen up-to-date zijn, zodat het VO zich ook zelf op de hoogte kan stellen.

Met de inzet van het bestuursbureau en de betere verslaglegging is hier een belangrijke verbetering doorgevoerd. Tevens wordt het VO tijdig en vaker actief geïnformeerd zowel door bestuursbureau als door het bestuur zelf. De teamrooms met de verslagen zijn nog niet altijd up to date, daar kan nog een verdere verbetering worden doorgevoerd.

Bevindingen 2019

Het bestuur heeft in 2019 eenmaal advies aan het Verantwoordingsorgaan gevraagd. Dit advies betrof de wijze waarop de communicatie over toekomstige kortingen het beste aangepakt kon worden.

In een aantal gezamenlijke vergaderingen van het VO met het bestuur zijn onder andere de volgende onderwerpen besproken:

- Samenstelling bestuur 2019 en portfeuilleverdeling;
- Nieuw pensioenstelsel en impact Pensioenfonds CG;
- Bevindingen visitatiecommissie;
- Onderzoek APF en andere toekomstscenario's pensioenfonds;
- Crisisplan en voortgang, communicatie en mogelijke scenario's
- Code Pensioenfonds 2018 en implicaties ;
- Interactie DNB en werking verbeterplan;
- Bezwaarreglement (klachten- en geschillenregeling);
- Dienstverlening AZL;
- Evenwichtige belangenafweging;
- Communicatie tussen bestuur en VO.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de besprekingen van bovenstaande onderwerpen komt het VO tot de volgende aanbevelingen:

- Toekomstvisie
De ingezette richting voor een toekomstverkenning zal verder moeten worden doorgezet, zodat een goede en verantwoorde keuze kan worden gemaakt voor de toekomst van het Pensioenfonds.
- Actualiteit
De huidige crisis als gevolg van het corona virus maakt veel mensen onzeker. Het is dan ook van belang dat juist in deze tijd de deelnemers en gepensioneerden zo zorgvuldig mogelijk te informeren over (de eventuele consequenties) van hun pensioen.-
Communicatie deelnemers

Het zorgdragen voor actuele documenten op de website blijft van belang. Juist in deze onzekere tijd met pensioenkortingen in het vooruitzicht is het van belang om aan de deelnemers tijdig te communiceren over de op handen zijnde korting, die nu alleen nog maar voorkomen kan worden als er vanuit de overheid aanvullende regelgeving komt.

- Communicatie bestuur en VO
Ook voor het nieuwe kalenderjaar blijft de communicatie tussen bestuur en VO en het up to date houden van de verslaglegging op de teamroom een aandachtspunt, waarbij beide partijen elkaar scherp moeten blijven houden en zorgdragen voor de vastlegging.

- Dienstverlening AZL

Zowel bestuur als Verantwoordingsorgaan hebben zorgen bij de kwaliteit en de kosten van de dienstverlening door AZL. Het bestuur heeft een linking pin naar AZL opgesteld, waardoor operationele issues sneller kunnen worden geadresseerd. Het VO adviseert het bestuur ook de kosten en mogelijke alternatieven voor AZL te onderzoeken.

Reactie bestuur

Wij zijn tevreden over de goede samenwerking met het Verantwoordingsorgaan. De constructief-kritische opstelling en de evenwichtige benadering van het VO stimuleren ons om bij onze besluiten de afwegingen expliciet te formuleren. De aanbevelingen van het VO nemen wij graag ter harte.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2019	2018
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken		
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	3.089	3.130
Zakelijke waarden		
Beleggingsfondsen in aandelen	222.706	145.512
Vastrentende waarden		
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	360.962	324.640
Derivaten		
Euroswaps	38.724	22.067
Overige beleggingen		
Geldmarktfondsen	147.613	124.152
	773.094	619.501
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Onroerende zaken		
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	78	44
Zakelijke waarden		
Aandelenbeleggingsfondsen	86.822	64.147
Vastrentende waarden		
Obligatiebeleggingsfondsen	112.006	88.030
Overige beleggingen		
Multimanagerfondsen en liquiditeiten	2.899	2.081
	201.805	154.302
Vorderingen en overlopende activa [3]	9.424	11.368
Liquide middelen [4]	1.687	926
	986.010	786.097

[...] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2019	2018
Reserves		
Algemene reserve [5]	-34.604	-37.912
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	768.180	648.773
Overige technische voorzieningen [7]	7.531	6.694
	775.711	655.467
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [8]	201.805	154.302
Kortlopende schulden [9]	43.098	14.240
	986.010	786.097

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen		
Directe beleggingsopbrengsten [10]	8.791	7.389
Indirecte beleggingsopbrengsten [11]	116.261	-14.976
Kosten vermogensbeheer [12]	-245	-246
	124.807	-7.833
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Indirecte beleggingsopbrengsten [13]	29.101	-2.802
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [14]	3.437	3.643
Premiebijdragen voor risico deelnemers [15]	22.853	21.734
Saldo van overdrachten van rechten [16]	-69	-774
Pensioenuitkeringen [17]	-7.266	-6.570
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [18]		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.746	-4.031
Toevoeging indexering en overige toeslagen	0	0
Rentetoevoeging	1.521	1.623
Onttrekking voor uitkeringen	7.277	6.596
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	218	196
Wijziging marktrente	-122.949	-32.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-2	0
Overige mutaties	-1.726	-1.518
Wijziging actuariële grondslagen	0	6.702
	-119.407	-23.210

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2019	2018
Mutatie overige technische voorzieningen		
Schadereserve AOP en overlijdensrisico Ao-ers [19]	-819	-321
Voorziening langdurig zieken module 2 [20]	-18	22
	-837	-299
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [21]	-47.503	-13.544
Herverzekering		
Premies [22]	-2.209	-2.543
Uitkering uit herverzekering [23]	1.616	2.190
	-593	-353
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [24]	-1.226	-1.157
Overige baten en lasten [25]	11	-407
Saldo van baten en lasten	3.308	-31.572
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	3.308	-31.572
	3.308	-31.572

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2019	2018
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	2.483	2.318
Herverzekering en resultaatdeling herverzekering	1.761	1.617
Overgenomen pensioenverplichtingen	4.607	4.645
Overige	11	6
	8.862	8.586
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkoopsommen	-7.256	-6.548
Herverzekeringspremies	-2.376	-2.524
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.239	-1.575
	-10.871	-10.647
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	9.331	6.888
Verkopen beleggingen	197.071	591.355
	206.402	598.243
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-203.417	-596.715
Kosten vermogensbeheer	-215	-266
	-203.632	-596.981
Mutatie geldmiddelen	761	-799
Saldo geldmiddelen 1 januari	926	1.725
Saldo geldmiddelen 31 december	1.687 ¹⁾	926 ¹⁾

1) Inclusief banksaldo depotbank

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Kernactiviteit

De kernactiviteiten van het fonds staan omschreven in de statuten en de ABTN. Statutair is het fonds gevestigd in Utrecht en staat ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41 184467. Het fonds verricht geen andere werkzaamheden dan die welke zijn gerelateerd aan de (uitvoering van de) pensioenregeling(en). De rechtsvorm van de stichting past goed bij het non-profit karakter van het fonds en is overigens in de pensioensector gebruikelijk. Dat geldt ook voor de uit de Pensioenwet voortvloeiende governance structuur, bestaande uit een bestuur, verantwoordingsorgaan en intern toezicht.

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Waardering

Algemene grondslagen

Overige activa en passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden overige activa en passiva gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten). Voor vorderingen wordt rekening gehouden met een aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling. De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de stichting. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Schattingswijziging 2018

In 2018 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2018. Het fonds is in 2018 overgegaan op deze nieuwe overlevingstafel. Deze schattingswijziging heeft geleid tot een vrijval van de technische voorziening ad € 6.682 miljoen. Deze vrijval is in het resultaat over boekjaar 2018 verwerkt. In 2019 hebben er geen verdere schattingswijzigingen plaatsgevonden.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen marktwaarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de marktwaarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Schattingen van de marktwaarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering. In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta. Liquide middelen die naar verwachting langer dan 12 maanden niet ter beschikking staan van de onderneming, worden gerubriceerd als financiële vaste activa .

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta zijn omgerekend tegen de ultimo jaar geldende koersen gedurende het jaar.

Aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen

De ter beurze genoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de marktwaarde, zijnde de beurswaarde. De niet ter beurze genoteerde fondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde gebaseerd op onderliggende marktwaarde.

Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen

De obligaties zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de beurswaarde.

Leningen op schuldbekentenis

De leningen op schuldbekentenis zijn gewaardeerd tegen de marktwaarde. Onder marktwaarde wordt in dit verband verstaan de contante waarde van de toekomstige kasstromen op basis van het effectieve marktrente ultimo het verslagjaar van overeenkomstige leningen, rekening houdend met kredietrisico en met de mogelijkheid van vervroegde aflossing.

Deposito's

De deposito's zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Derivaten

De derivaten zijn gewaardeerd tegen de reële waarde.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het fonds worden aangehouden.

Algemene reserve

Aan de algemene reserve worden de jaarresultaten toegevoegd cq onttrokken. Wanneer door tegenvallende resultaten de financiële positie verslechtert, neemt de algemene reserve af en daarmee ook de toeslagruimte.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken.

Intrest

Rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank ultimo 2019. De gewogen gemiddelde marktrente ultimo 2019 bedraagt 0,79% (2018: 1,46%).

Rentetoevoeging

Onder het FTK is de rentetoevoeging gelijk aan de 1-jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2019 is deze rente gelijk aan -0,235% (2018: -0,260%).

Sterfte

Prognosetafel AG2018 (startjaar 2020) waarop fondsspecifieke ervaringssterfte wordt toegepast.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van het onbepaalde-partnersysteem.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijden worden in maanden nauwkeurig bepaald.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 2,5 jaar (2018: 2,5 jaar) gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 3% van de netto voorziening.

Overige technische voorzieningen

Voorziening schadereserve AOP

Voor de deelnemers die op 1 januari 2003 arbeidsongeschikt zijn, is een voorziening gevormd. Hierin worden salarisafhankelijke, extra stortingen gedaan in module 3. In boekjaar 2010 is deze voorziening uitgebreid met de deelnemers die na 1 januari 2003 arbeidsongeschikt zijn geworden. Vanuit de voorziening schadereserve AOP worden salarisafhankelijke, extra stortingen gedaan in module 3.

Voorziening langdurig zieken module 2

Voor deelnemers die op balansdatum ziek zijn, is rekening gehouden met de verwachte toekomstige schadelast door vorming van de voorziening voor langdurig zieken. De voorziening met betrekking tot module 1 is inbegrepen in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. Ter afdekking van dit latent arbeidsongeschiktheidsrisico is een voorziening gevormd ter grootte van de risicopremie voor toekomstige arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en premievrijstelling. Met ingang van boekjaar 2015 is een vordering op de herverzekeraar opgenomen die gelijk is aan de hoogte van deze voorziening. De vorming van deze vordering is in de staat van baten en lasten opgenomen als baat onder de uitkeringen uit herverzekering.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De waardering van de technische voorziening voor risico deelnemers wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorziening aangehouden beleggingen.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hier onder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen vastgoedmaatschappijen, aandelen, obligaties en leningen op schuldbekentenissen;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Herverzekering

Bij Elips Life AG zijn het overlijdensrisico en het premievrijstellingsrisico bij arbeidsongeschiktheid herverzekerd. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. De geldstroom m.b.t. de premies en inleg voor risico deelnemers is in het kasstroomoverzicht gesaldeerd.

Pensioenvermogen

Het pensioenvermogen is gelijk aan de reserves + technische voorzieningen + voorzieningen voor risico deelnemers.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen/ uitlotingen/ (af)lossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2019
Onroerende zaken						
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	3.130	0	-270	124	105	3.089
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	145.512	40.069	0	0	37.125	222.706
Vastrentende waarden						
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	324.640	17.834	-11.093	446	29.135	360.962
Derivaten						
Euroswaps	16.235	-131	-50.163	50.163	-249	15.855
Reclassificatie naar passivazijde	5.832					22.869
	22.067	-131	-50.163	50.163	-249	38.724
Overige beleggingen						
Geldmarktfondsen	124.152	145.645	-121.596	-183	-405	147.613
Totaal belegd vermogen activazijde	619.501	203.417	-183.122	50.550	65.711	773.094
Derivaten						
Euroswaps	5.832					22.869
Totaal belegd vermogen passivazijde	5.832	0	0	0	0	22.869
Totaal belegd vermogen	613.669	203.417	-183.122	50.550	65.711	750.225

Er wordt niet direct belegd in aangesloten ondernemingen. Indirecte beleggingen in aangesloten ondernemingen zijn niet substantieel.

Reclassificatie beleggingen ten behoeve van risicoparagraaf

Bij toepassing van het look through-principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie.

	Stand ultimo 2019	Liquide middelen	Overlopende intrest	Te vorderen dividend- belasting voor risico fonds	Overlopende aan/ en verkoopen beleggingen	Toepassing look through	Stand ultimo 2019 na look through
Onroerende zaken	3.089	0	0	0	0	7.822	10.911
Zakelijke waarden	222.706	0	0	0	0	-11.298	211.408
Vastrentende waarden	360.962	0	2.159	0	0	142.983	506.104
Derivaten	15.855	0	139	0	0	2.535	18.529
Overige beleggingen	147.613	728	0	0	0	-161.332	-12.991
Collateral	-19.290	0	0	0	0	19.290	0
	730.935	728	2.298	0	0	0	733.961

Methodiek bepaling marktwaarde per 31 december 2019

Niveau 1: Genoteerde marktprijzen. Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt.

Niveau 2: Onafhankelijke taxaties. Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van het indirect onroerend goed.

Niveau 3: NCW-berekening. De netto contante waarde methode wordt gehanteerd voor de derivatenportefeuille.

Niveau 4: Andere methode. Voor fondsbeleggingen in vastrentende waarden, aandelen, vastgoed en hedgefondsen wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapporthages.

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2019
Onroerende zaken					
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	7.835	3.076	0	0	10.911
Zakelijke waarden					
Beleggingsfondsen in aandelen	211.408	0	0	0	211.408
Vastrentende waarden					
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	502.938	0	3.166	0	506.104
Derivaten					
Valutatermijncontracten	0	2.129	0	0	2.129
Interest rate swaps	0	0	16.045	0	16.045
Total return swaps	0	0	355	0	355
	0	2.129	16.400	0	18.529
Overige beleggingen					
Liquiditeiten	-12.991	0	0	0	-12.991
Totaal belegd vermogen	709.190	5.205	19.566	0	733.961

Methodiek bepaling marktwaarde per 31 december 2018

Level 1: Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd).

Level 2: Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering, maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 3: Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

Categorie	Level 1 Directe markt- notering	Level 2 Afgeleide markt- notering	Level 3 Modellen en technieken niet gebaseerd op markt- data	Stand ultimo 2018
Onroerende zaken				
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	0	3.118	0	3.118
Zakelijke waarden				
Beleggingsfondsen in aandelen	145.037	0	0	145.037
Vastrentende waarden				
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	450.065	0	1.832	451.897
Derivaten				
Valutatermijncontracten	0	0	622	622
Euroswaps	0	0	16.899	16.899
	0	0	17.521	17.521
Overige beleggingen				
Liquide middelen	-5.844	0	0	-5.844
Totaal belegd vermogen	589.258	3.118	19.353	611.729

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen	Verkopen	Rente herbelegd	Gerealiseerde en niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2019
Onroerende zaken						
Indirecte vastgoedbeleggingsfondsen	44	33	-7	0	8	78
Zakelijke waarden						
Aandelenbeleggingsfondsen	64.147	12.300	-6.188	0	16.563	86.822
Vastrentende waarden						
Obligatiebeleggingsfondsen	88.030	20.125	-8.242	0	12.093	112.006
Overige beleggingen						
Liquiditeiten en multimanagerfondsen	2.081	38.021	-37.466	22	241	2.899
Totaal belegd vermogen	154.302	70.479	-51.903	22	28.905	201.805

Er wordt niet direct belegd in aangesloten ondernemingen.

De beleggingen voor risico deelnemers hebben betrekking op de Excedentregeling (module 2), pensioenregeling 2016 en Vrijwillig Bijsparen (module 3).

De specificatie naar module van de beleggingen voor risico deelnemers is als volgt:

Module	Stand 31 december 2019	Stand 31 december 2018
Excedentregeling (module 2)	35.199	30.944
Vrijwillig bijsparen (module 3)	18.028	15.057
Pensioenregeling 2016	148.578	108.301
	201.805	154.302

Het vermogen van de verschillende modules is per 31 december 2019 in de volgende producten belegd:

Product	Pensioen- regeling 2016	Exedent- regeling	Vrijwillig Bijsparen	Totaal
LifeCycle Mix	145.397	33.927	17.756	197.080
Eigen Verdeling	3.181	1.272	272	4.725
Totaal 31 december 2019	148.578	35.199	18.028	201.805

Het vermogen van de verschillende modules is per 31 december 2018 in de volgende producten belegd:

Product	Pensioen- regeling 2016	Exedent- regeling	Vrijwillig Bijsparen	Totaal
LifeCycle Mix	105.953	29.818	14.835	150.606
Eigen Verdeling	2.348	1.126	222	3.696
Totaal 31 december 2018	108.301	30.944	15.057	154.302

[3] Vorderingen en overlopende activa

Lopende intrest en dividend

Hieronder is opgenomen de aan het boekjaar toe te rekenen intrest en dividend van:

- Obligaties
- Derivaten

	2019	2018
	2.159	2.468
	139	373
	2.298	2.841
	8	5
	6.037	6.016
	0	2.380
	1.081	126
	7.126	8.527
	9.424	11.368
	728	559
	959	367
	1.687	926
	986.010	786.097

Overige vorderingen

Terugvorderbare dividendbelasting pensioenspaarders

Verzekeringsmaatschappijen (Elips Life / Swiss Re)

Collateral

Werkgevers

Met uitzondering van een gedeelte van de vordering op verzekeringsmaatschappijen, hebben alle vorderingen en overlopende activa een looptijd van korter dan één jaar.

Totaal vorderingen en overlopende activa

[4] Liquide middelen

Depotbanken

ING Bank N.V.

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Het fonds heeft een kredietfaciliteit bij ING die ultimo boekjaar niet benut is.

Totaal activa

Passiva	2019	2018
Reserves		
[5] Algemene reserve		
Stand per 1 januari	-37.912	-6.340
Bij/af: uit bestemming saldo	3.308	-31.572
Stand per 31 december	-34.604	-37.912
De minimaal vereiste dekkingsgraad is door het pensioenfonds vastgesteld op:	103,4%	103,5%
De vereiste dekkingsgraad is:	110,9%	112,4%
De dekkingsgraad is:	96,5%	95,3%
De beleidsdekkingsgraad is:	95,2%	98,5%
Het fonds heeft in 2019 een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad voor risico fonds binnen de gekozen hersteltermijn van twaalf jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2019 een beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 95,5%, terwijl de werkelijke beleidsdekkingsgraad voor risico fonds van 0,3%-punt lager is. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2020 het herstelplan geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.		
Voor het fonds bestaat daarnaast de situatie dat de beleidsdekkingsgraad zich voor het vijfde opeenvolgende moment onder het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad bevindt. Er geldt de regel dat de beleidsdekkingsgraad niet meer dan zes achtereenvolgende meetmomenten lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad mag zijn. Op basis van het herstelplan dat in het eerste kwartaal van 2020 is ingediend zal deze situatie zich naar verwachting niet voordoen en zal het fonds naar verwachting tijdig herstellen tot het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad.		
Het pensioenvermogen bedraagt:	942.912	772.021

	2019	2018
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:		
– Deelnemers	191.405	176.707
– Gewezen deelnemers	420.317	337.829
– Pensioengerechtigden	156.458	134.237
Stand per 31 december	768.180	648.773
Stand per 1 januari	648.773	625.563
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	3.746	4.031
Toevoeging indexering, overige toeslagen en korting	0	0
Rentetoevoeging	-1.521	-1.623
Onttrekking voor uitkeringen	-7.277	-6.596
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-218	-196
Wijziging marktrente	122.949	32.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	2	0
Overige mutaties	1.726	1.518
Wijziging actuariële grondslagen	0	-6.702
Stand per 31 december	768.180	648.773
[7] Overige technische voorzieningen		
<i>Schadereserve AOP en overlijdensrisico AO-ers</i>		
Stand per 1 januari	6.135	5.814
Mutatie via staat van baten en lasten	819	321
Stand per 31 december	6.954	6.135
<i>Voorziening langdurig zieken</i>		
Stand per 1 januari	559	581
Mutatie via staat van baten en lasten	18	-22
Stand per 31 december	577	559
Totaal overige technische voorzieningen	7.531	6.694

	2019	2018
[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stand per 1 januari	154.302	140.758
Stortingen	22.853	21.734
Onttrekkingen ¹⁾	-4.451	-5.388
Rendement (inclusief rebates en verrekening van kosten)	29.101	-2.802
Stand per 31 december	201.805	154.302
[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Derivaten (zie voor opbouw toelichting [1] Beleggingen voor risico pensioenfonds)	22.869	5.832
Collateral	19.290	7.720
Nog te betalen bankkosten	3	3
Loonheffing en sociale lasten	164	157
Te betalen vermogensbeheer-, pensioenuitvoerings- en administratiekosten	508	481
Uitkeringsgerechtigden	1	0
Vooruitontvangen bedragen volgend boekjaar	62	31
Nog te muteren waardeoverdrachten	192	0
Nog te betalen afkoopsommen	0	11
Nog door te storten bedragen m.b.t. beleggingen voor risico deelnemers	1	0
Nog te herbeleggen dividendbelasting m.b.t. beleggingen voor risico deelnemers	8	5
	43.098	14.240
Alle schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal passiva	986.010	786.097

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met AZL voor een periode van vijf jaar die jaarlijks opzegbaar is. De overeenkomst met de vermogensbeheerder (NNIP) is maandelijks opzegbaar. Verder zijn er geen investeringscommitments aangegaan.

¹⁾ Betreft onttrekkingen ten behoeve van inkoop in de andere pensioenregeling en ten behoeve van waardeoverdrachten.

Gebeurtenissen na balansdatum

Eind 2019 stak het coronavirus (COVID-19) voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen raken het dagelijks leven van alle mensen.

De uitbraak van het coronavirus heeft ook economische gevolgen. Zowel grote als kleine bedrijven worden hard geraakt door deze crisis. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, heeft gevolgen voor de financiële markt en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen. Het effect van de crisis rondom het coronavirus is niet te isoleren. We kunnen wel bekijken wat er met de dekkingsgraad van het pensioenfonds is gebeurd. Eind februari 2020 werd die nog nauwelijks geraakt door de coronacrisis. De dekkingsgraad van het fonds was toen 92,41%. Bij het vaststellen van de jaarrekening is de crisis nog niet ten einde. De dekkingsgraad eind mei 2020 bedraagt 90,75%. Hoewel de coronacrisis niet de enige oorzaak van deze daling van 1,66% hoeft te zijn, geeft dit wel een indicatie van de financiële impact op het pensioenfonds gedurende deze periode.

Verder hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Baten en lasten	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen		
[10] Directe beleggingsopbrengsten		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	66	817
Aandelen	3.570	3.027
Vastrentende waarden	3.335	3.393
Derivaten	1.833	176
Banken	-13	-24
	8.791	7.389
[11] Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	124	-359
Aandelen	0	-12.952
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	446	-35
Valutatermijncontracten	0	1.841
Euroswaps	50.163	-17.071
Overige beleggingen	-183	-359
Valutaverschillen	0	3
	50.550	-28.932
<i>Niet-gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	105	-229
Aandelen	37.125	-4.400
Obligaties en vastrentende beleggingsfondsen	29.135	-4.781
Valutatermijncontracten	0	-1.495
Overige beleggingen	-405	-408
Euroswaps	-249	25.269
	65.711	13.956

	2019	2018
[12] Kosten vermogensbeheer		
Beheerloon en rebates	-245	-246
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	124.807	-7.833
Het beheerloon en de rebates over 2019 / 2018 kunnen als volgt nader worden gespecificeerd:		
Beheerloon		
– Fiduciair beheer overig	-766	-798
Rebate fees		
– Aandelen	46	107
– Vastrentende waarden	475	445
	-245	-246
De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen. Voor een uitsplitsing van de totale kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategorieën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de genoemde kosten in het bestuursverslag, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.		
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
[13] Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Niet-gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Vastgoedbeleggingsfondsen	8	-2
Aandelenbeleggingsfondsen	16.563	-3.869
Obligatiebeleggingsfondsen	12.093	942
Overige beleggingen	263	-34
Rebates	174	161
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	29.101	-2.802

	2019	2018
[14] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Periodieke premies	3.437	3.643
	3.437	3.643
De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Kostendekkende premie basisregeling	25.663	24.834
– Gedempte kostendekkende premie basisregeling	n.v.t.	n.v.t.
– Feitelijke premie basisregeling	26.291	24.963
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.209	2.543
– Opslag in stand houden vereist vermogen	10	10
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.008	961
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
– Stortingen BPR	22.436	21.320
	25.663	24.834
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.209	2.543
– Opslag in stand houden vereist vermogen	10	10
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.008	961
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
– Stortingen BPR	22.436	21.320
– Premiemarge	628	129
	26.291	24.963
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen.		
In het boekjaar is geen korting verstrekt aan de aangesloten ondernemingen.		
De feitelijke premie is vastgesteld als een leeftijdsafhankelijk percentage van de pensioengrondslag (12,96 x het maandsalaris minus franchise). De pensioenregeling is aangemerkt als een DC-regeling en de feitelijke premie zou kostendekkend dienen te zijn gedurende de looptijd van de uitvoeringsovereenkomst.		

	2019	2018
[15] Premiebijdragen voor risico deelnemers		
Stortingen	22.853	21.734
[16] Saldo van overdrachten van rechten		
Interne waardeoverdrachten	4.382	4.614
Onttrekkingen beleggingen voor risico deelnemers ten behoeve van inkoop rechten en uitgaande waardeoverdrachten	-4.451	-5.388
	-69	-774
[17] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-5.612	-4.981
Partnerpensioen	-1.467	-1.357
Wezenpensioen	-158	-172
Afkopen	-29	-60
	-7.266	-6.570
[18] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.746	-4.031
Toevoeging indexering, overige toeslagen en korting	0	0
Rentetoevoeging	1.521	1.623
Onttrekking voor uitkeringen	7.277	6.596
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	218	196
Wijziging marktrente	-122.949	-32.778
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-2	0
Overige mutaties	-1.726	-1.518
Wijziging actuariële grondslagen	0	6.702
	-119.407	-23.210
Mutatie overige technische voorzieningen		
[19] Voorziening schadereserve AOP en overlijdensrisico AO-ers	-819	-321
[20] Voorziening langdurig zieken	-18	22
	-837	-299

	2019	2018
[21] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Rendement	-29.101	2.802
Stortingen (inclusief inkomende bovenmatige waardeoverdrachten)	-22.853	-21.734
Onttrekkingen	4.451	5.388
	-47.503	-13.544
Herverzekering		
[22] Premies	-2.209	-2.543
[23] Uitkeringen uit herverzekering		
Premievrijstelling	219	147
Premievrijstelling mutatie vordering	0	459
Kapitaal bij overlijden	1.378	1.606
Mutatie vordering u.h.v. langdurig zieken	19	-22
	1.616	2.190
Totaal herverzekering	-593	-353
[24] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-844	-884
Accountant (controle-opdracht jaarrekening en DNB-staten)	-51	-50
Accountant (andere niet-controlediensten)	0	-3
Actuaris	-137	-123
De Nederlandsche Bank	-52	-52
Autoriteit Financiële Markten	-5	-5
Pensioenfederatie	-1	-1
Visitatiecommissie	-15	-15
Bestuurskosten (bestuursverkiezing, vergaderzaal en bestuurs aansprakelijkheidsverzekering)	-6	-6
Overige advieskosten	-96	-6
Opleidingskosten	-8	-7
Diverse kleine posten	-11	-5
	-1.226	-1.157

	2019	2018
[25] Overige baten en lasten		
Diversen	11	-407
Saldo van baten en lasten	3.308	-31.572

	2019	2018
Actuariële analyse		
Beleggingsopbrengsten	2.824	-39.127
Premies	1.274	722
Waardeoverdrachten	-2	0
Kosten	0	0
Uitkeringen	11	26
Sterfte	-152	727
Arbeidsongeschiktheid	-193	138
Mutaties	-181	-247
Overige mutaties technische voorzieningen	133	6.596
Andere oorzaken	-406	-407
	3.308	-31.572

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland ontvangen geen vergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2019 had de stichting geen personeel in dienst. De bestuursadvisering is sinds 2019 uitbesteed aan ABB voor Pensioenfonds.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Financiering

Het fonds heft bij de werkgever een premie op basis van leeftijdsstaffels.

De omvang van de premie is voldoende te achten voor de opbouw van de in enig jaar te verkrijgen aanspraken, de dekking van het overlijdensrisico en het risico van premievrije deelneming wegens arbeidsongeschiktheid. Verder bevat de premie een component ter dekking van de kosten in het boekjaar en ter vorming van de voorziening voor excassokosten en wordt rekening gehouden met het beoogde weerstandsvermogen. Er kan voor een door het bestuur vast te stellen periode een korting op de premie worden verleend op grond van de vermogenspositie van het fonds. De korting wordt slechts verleend indien er sprake is van een toereikende voorziening pensioenverplichtingen en een toereikend weerstandsvermogen.

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is, bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is, wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de twaalfmaands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden, gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans, komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hieromtrent heeft afstemming plaatsgevonden met het bestuur, de waarmede actuaire en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2019 van 110,9% en 2018 van 112,4%.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat bij de procentuele buffers rekening gehouden wordt met de veronderstelde positieve samenhang (correlatie) tussen renterisico, aandelen- en vastgoedrisico en kredietrisico. Daarnaast wordt rekening gehouden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk zullen manifesteren (diversificatie).

	2019		2018	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	14.663	1,0	25.594	2,4
Zakelijke waarden risico (S2)	60.220	6,7	60.239	8,0
Valutarisico (S3)	16.803	0,3	15.608	0,4
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	47.677	4,8	32.679	3,6
Verzekeringstechnisch risico (S6)	26.547	0,9	22.987	0,8
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheerisico (S10)	5.284	0,0	6.276	0,1
Correlatie- en diversificatie-effect	-65.051		-63.212	
Vereist eigen vermogen voor risico fonds	106.143	13,7	100.171	15,3
Afname voor toerekening technische voorziening	0	-2,8	0	-2,9
Totaal vereist eigen vermogen	106.143	10,9	100.171	12,4
Aanwezige dekkingsgraad		96,5		95,3
Beleidsdekkingsgraad		95,2		98,5
Minimaal vereiste dekkingsgraad		103,4		103,5
Strategisch vereiste dekkingsgraad		110,9		112,4

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2019 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2019 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 95,2% . Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2018 van 98,5%, is de beleidsdekkingsgraad afgenomen met 3,3%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het pensioenfonds kent een langere looptijd voor de pensioenverplichtingen dan voor de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 19,9.

Duratie van de pensioenverplichtingen 23,1.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	34.753		34.753	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	21.090		20.090	
Renterisico	13.663	0,9	14.663	1,0
Afdekkingspercentage (B/A)		60,7		57,8

Hoogte buffer

Op basis van de berekeningen van het vereist eigen vermogen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 13.663 (0,9%) en voor het strategisch renterisico 14.663 (1,0%) ultimo 2019.

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen en vastgoed in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende categorieën in zakelijke waarden getoond.

Verdeling onroerende zaken en zakelijke waarden per categorie:

Onroerende zaken, niet beursgenoteerde indirecte

vastgoedbeleggingsfondsen

Ontwikkelde markten (Mature markets)

Opkomende markten (Emerging markets)

2019		2018	
€	%	€	%
10.911	4,9	3.118	2,1
185.625	83,5	128.008	86,4
25.783	11,6	17.029	11,5
222.319	100,0	148.155	100,0

Derivaten

Strategisch dekt het fonds het zakelijke waarden risico niet af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 81.519 (9,6%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 60.220 (6,7%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2019		2018	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingsportefeuille onroerende zaken, aandelen en vastrentende waarden naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	346.513	47,2	324.208	53,0
Amerikaanse dollar	248.854	33,9	183.908	30,1
Australische dollar	4.138	0,6	3.716	0,6
Britse pound sterling	29.861	4,1	21.198	3,5
Hongkongse dollar	8.749	1,2	5.033	0,8
Japanse yen	16.366	2,2	11.288	1,8
Mexico Peso	685	0,1	10.159	1,7
Zwitserse francs	5.485	0,7	5.136	0,8
Indiase Roepia	2.303	0,3	3.840	0,6
Overige valuta	71.007	9,7	43.243	7,1
	733.961	100,0	611.729	100,0
<i>Verdeling beleggingsportefeuille onroerende zaken, aandelen en vastrentende waarden naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	666.789	90,8	536.931	87,8
Amerikaanse dollar	2.465	0,3	3.703	0,6
Australische dollar	-110	0,0	3.716	0,6
Britse pound sterling	-164	0,0	185	0,0
Hongkongse dollar	6.526	0,9	5.033	0,8
Japanse yen	-151	0,0	-217	0,0
Mexico Peso	685	0,1	10.159	1,7
Zwitserse francs	-36	0,0	5.136	0,8
Indiase Roepia	2.303	0,3	3.840	0,6
Overige valuta	55.654	7,6	43.243	7,1
	733.961	100,0	611.729	100,0

Voor de categorieën bedrijfsobligaties, obligaties opkomende landen HC en wereldwijde aandelen ontwikkelde markten zal gebruik gemaakt worden van Euro hedged beleggingsfondsen.

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro per 31 december 2019:

in miljoenen euro	aankoop transacties	verkoop transacties
Euro	320.277	0
US dollar	0	-246.390
Britse pound sterling	0	-30.025
Japanse yen	0	-16.517
Hongkongse dollar	0	-2.223
Canadese dollar	0	-6.702
Zwitserse francs	0	-5.521
Australische dollar	0	-4.248
Zweedse kroon	0	-1.810
Deense kroon	19	0
Singaporse dollar	0	-849
Noorse kroon	0	-435
Israelische shekel	0	-213
Nieuw-Zeelandse dollar	0	-195
Overige valuta	0	-5.168
	320.296	-320.296

Strategisch dekt het fonds 79,4% van haar niet-euro beleggingen af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valutarisico bedraagt 10.995 (0,1%) en voor het strategisch valutarisico 16.803 (0,3%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en loopt daarmee geen risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 30%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 0 (0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico risico 0 (0%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering

die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende-waardenportefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA-rating impliceert dat de vastrentende-waardenbelegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2019		2018	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	87.576	17,3	88.527	19,6
AA	91.030	18,0	72.368	16,0
A	166.399	32,9	123.691	27,4
BBB	102.620	20,3	80.089	17,7
Lager dan BBB	42.860	8,5	46.537	10,3
Geen rating	15.619	3,1	40.685	9,0
	506.104	100,0	451.897	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	175.862	34,7	151.156	33,5
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	0	0,0	0	0,0
Resterende looptijd langer dan 5 jaar	330.242	65,3	300.104	66,4
Geen looptijd	0	0,0	637	0,1
	506.104	100,0	451.897	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende-waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt, neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 37.059 (3,4%) en voor het strategisch kredietrisico van 47.677 (4,8%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de

op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk en strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 26.547 (0,9%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2019		2018	
	€	%	€	%
Vastgoed, aandelen en vastrentende beleggingen				
<i>Verdeling naar regio:</i>				
Europa	371.208	50,6	334.265	54,6
Noord-Amerika	227.221	31,0	168.704	27,6
Azië	33.963	4,6	25.646	4,2
Opkomende markten	74.177	10,1	61.595	10,1
Overig	21.854	3,0	9.842	1,6
Overige beleggingen	5.538	0,8	11.677	1,9
	733.961	100,0	611.729	100,0
Onroerende zaken				
Niet-beursgenoteerd	3.076	28,2	3.118	100,0
Beursgenoteerd	7.835	71,8	0	0,0
	10.911	100,0	3.118	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken

CBRE PROP. FND EUROP (SP)	254	8,1	390	12,5
CBRE DRES FGR FUND	2.747	87,8	2.493	79,6
CBRE EUROSIRIS FUND	88	2,8	247	7,9

	2019		2018	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden per sector:</i>				
Energie	10.183	4,8	7.421	5,1
Financiële instellingen	34.810	16,5	24.961	17,2
Gezondheidszorg	24.969	11,8	17.744	12,2
Industriële ondernemingen	17.601	8,3	12.480	8,6
Informatietechnologie	38.609	18,3	23.154	16,0
Telecommunicatie	19.701	9,3	13.466	9,3
Nutsbedrijven	6.592	3,1	5.070	3,5
Duurzame consumentengoederen en -diensten	23.852	11,3	16.061	11,1
Niet duurzame consumentengoederen en -diensten	15.222	7,2	10.789	7,4
Grondstoffen	9.090	4,3	6.547	4,5
Vastgoed	7.293	3,4	4.913	3,4
Andere sectoren	3.486	1,6	2.431	1,7
	211.408	100,0	145.037	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in obligaties en vastrentende waarden

Oostenrijkse staat	15.915	4,4	13.506	4,1
Franse staat	26.832	7,4	24.235	7,5
Nederlandse staat	37.707	10,4	42.454	13,1
Duitse staat	43.988	12,2	41.615	12,8
Belgische staat	6.995	1,9	7.567	2,3
Finse staat	6.766	1,9	6.359	2,0

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 6.957 (0,1%) en voor het strategisch actief beheer risico van 5.284 (0,0%).

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad

Om van de vereiste dekkingsgraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkingsgraad dient een aanpassing van 3,1%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van 2,9%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Vastgesteld te Utrecht, 24 juni 2020.

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

A.J. Holsappel
(voorzitter)

J.H. Van Hensbergen
(secretaris)

S.R. Richters

W.W.H. Starmans

K. Chraa

W. F. Heukels

M.C. de Heer

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de bestuursvergadering van 24 juni 2020 heeft het bestuur besloten het positieve resultaat over het boekjaar 2019 van € 3.308.000,- toe te voegen aan de algemene reserve.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland te Utrecht is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 7.600.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 380.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor vijf achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 24 juni 2020

drs. Jan Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland per 31 december 2019 en van het saldo van baten en lasten over 2019, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Capgemini Nederland ('de Stichting') te Utrecht gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2019;
- 2 de staat van baten en lasten over 2019;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2019; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit
— Materialiteit van EUR 7,6 miljoen — Circa 1,0% van het pensioenvermogen
Kernpunten
— Waardering van beleggingen — Waardering van technische voorzieningen
Oordeel
Goedkeurend

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 7,6 miljoen (2018: EUR 7,6 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2019 (circa 1,0%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 380 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan NN Investment Partners B.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door NN Investment Partners B.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking

van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van NN Investment Partners B.V. en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2019 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan NN Investment Partners B.V. en AZL N.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van premiebijdragen en uitkeringen uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

Reikwijdte van onze controle inzake fraude

In overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden zijn wij verantwoordelijk voor het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid (maar geen absolute) dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg zijn van fraude of fouten.

Als onderdeel van onze risico-inschattingswerkzaamheden hebben wij gebeurtenissen en omstandigheden geëvalueerd die wijzen op een prikkel of druk om fraude te plegen of een mogelijkheid bieden om fraude te plegen ('frauderisicofactoren') om op basis daarvan frauderisico's te identificeren, indien relevant.

Het geïdentificeerde frauderisico is besproken binnen het controleteam en wij zijn alert op aanwijzingen van fraude gedurende de controle. Op basis van de controlestandaard hebben wij het frauderisico met betrekking tot doorbreking van interne beheersingsmaatregelen door het bestuur (veronderstelde risico) geëvalueerd. Het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording is niet van toepassing, vooral omdat de mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording beperkt zijn.

Onze controlewerkzaamheden omvatten een evaluatie van de opzet en het bestaan alsmede de effectieve werking van interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van dit risico, een evaluatie van management bias en het identificeren van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Indien wij journaalposten met een verhoogd risico hebben geïdentificeerd, controleren wij deze door middel van validatie van brondocumentatie.

Bij het bepalen van onze controlewerkzaamheden maken wij gebruik van de inschatting en evaluatie van de Stichting met betrekking tot het interne beleid omtrent frauderisico-beheersing (preventie, detectie en respons), inclusief de opzet van ethische standaarden om een open en eerlijke cultuur na te streven.

Als onderdeel van onze evaluatie hebben wij diverse fondsrappportages (bijvoorbeeld SLA-rappportages) geïnspecteerd.

Wij hebben onze risico-inschatting en controlewerkzaamheden gecommuniceerd aan het bestuur. Onze controlewerkzaamheden verschillen van een specifiek forensisch fraudeonderzoek, welk onderzoek vaak een meer diepgaand karakter heeft.

Onze controlewerkzaamheden om frauderisico's te adresseren hebben niet geleid tot de identificatie van een kernpunt van de controle.

Wij merken op dat onze controle is gebaseerd op de procedures die zijn beschreven in overeenstemming met de toepasselijke controlestandaarden en niet primair zijn ontworpen om fraude te detecteren.

Reikwijdte van onze controle inzake het niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben feiten en omstandigheden geëvalueerd om wet- en regelgeving te identificeren die relevant is voor de Stichting. Wij hebben wet- en regelgeving geïdentificeerd die redelijkerwijs een materieel effect op de jaarrekening kan hebben op basis van onze risico-inschatting en sectorkennis, door middel van het bevragen van het bestuur en een evaluatie van het beleid en geïmplementeerde procedures ten aanzien van het voldoen aan wet- en regelgeving.

Geïdentificeerde wet- en regelgeving is besproken binnen het controleteam en wij zijn alert op aanwijzingen van het niet voldoen aan wet- en of regelgeving gedurende de controle. De potentiële impact van wet- en regelgeving varieert sterk:

- De Stichting is onderhevig aan wet- en regelgeving die direct van invloed is op de jaarrekening, inclusief de Pensioenwet en verslaggevingstandaarden (inclusief voor de Stichting specifieke wet- en regelgeving). Wij hebben het voldoen aan deze wet- en regelgeving vastgesteld als onderdeel van onze controlewerkzaamheden voor de relevante elementen in de jaarrekening.
- Daarnaast is de Stichting onderhevig aan diverse wet- en regelgeving waarbij niet voldoen aan deze wet- en regelgeving indirect van invloed kan zijn op de jaarrekening ten aanzien van elementen verantwoord of toegelicht in de jaarrekening, of beide, bijvoorbeeld als gevolg van het ontvangen van boetes of claims. Wij hebben het Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp) geïdentificeerd als wetgeving die indirect, redelijkerwijs een materiële impact op de jaarrekening zou kunnen hebben.

De Nederlandse controlestandaarden beperken onze controlewerkzaamheden met betrekking tot het identificeren van het niet voldoen aan wet- en regelgeving met een indirecte invloed tot het bevragen van het bestuur en inspectie van correspondentie met toezichthoudende instanties alsmede andere juridische correspondentie. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot het identificeren van gevallen of vermoedens van niet voldoen aan wet- en regelgeving anders dan wat reeds door de Stichting is geïdentificeerd.

De impact van bekende gevallen of vermoedens van niet voldoen aan wet- en regelgeving hebben wij geadresseerd in de controlewerkzaamheden met betrekking tot de relevante elementen zoals verantwoord in de jaarrekening.

De uitgevoerde werkzaamheden inzake het adresseren van het risico op het niet voldoen aan wet- en regelgeving hebben niet geleid tot het identificeren van een kernpunt in onze controleverklaring.

Onze controlewerkzaamheden verschillen van een specifiek forensisch onderzoek naar het voldoen aan wet- en regelgeving. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en voor de opzet van een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude, waaronder het voldoen aan wet- en regelgeving.

Indien de gevolgen voor de jaarrekening van het niet voldoen aan indirecte wet- en regelgeving (onregelmatigheden) minder direct van invloed zijn op gebeurtenissen en transacties die in de jaarrekening tot uitdrukking komen, hoe minder waarschijnlijk het is dat de inherent beperkte controlewerkzaamheden, zoals vereist door de controlestandaarden, dit zouden identificeren. Bovendien bestaat er, zoals bij elke controle, een hoger risico op het niet detecteren van onregelmatigheden indien deze het gevolg zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, opzettelijke onjuistheden, verkeerde representaties of de doorbreking van interne beheersmaatregelen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen bedragen circa 78% van het balanstotaal. De beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.

Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor circa EUR 709 duizend (97%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op genoteerde marktprijzen (niveau 1) en dat voor circa EUR 25 miljoen (3%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op onafhankelijke taxaties en netto contante waarde-berekeningen (niveau 2 en 3).

Wij schatten het risico op een materiële fout in de waardering van de beleggingen lager in, mede omdat de schattingonzekerheid niet aanwezig is op de datum van deze controleverklaring.

Vanwege de omvang van de beleggingen in relatie tot de jaarrekening als geheel beschouwen wij de waardering van de beleggingen als een kernpunt van onze controle.

Onze aanpak

Wij hebben de waardering van de beleggingen onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij getoetst aan de hand van (door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde) jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer

aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Voorts hebben we de toereikendheid van de toelichting onder noot 1 van de toelichting geëvalueerd.

Onze observatie

Uit onze werkzaamheden is gebleken dat de door de beheerder uitgevoerde waardering van de beleggingen heeft geresulteerd in een aanvaardbare waardering van de beleggingen in de jaarrekening. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen en kostenniveaus worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat in 2019 geen schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de 'Risicoparagraaf' is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaire die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaire over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaire. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaire geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 24 juni 2020

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

Bijlage

Verloop verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Stand per 31 december 2018	3.887	8.346	873
Mutaties door:			
Nieuwe toetreding	787	0	0
Ontslag met premievrije aanspraak	-719	719	0
Waardeoverdracht	0	0	0
Overlijden	-4	-8	-7
Ingang pensioen	-14	-61	90
Afkopen	0	-1	-6
Andere oorzaken	6	-34	-1
Mutaties per saldo	56	615	76
Stand per 31 december 2019	3.943 ¹⁾	8.961	949

Specificatie pensioengerechtigden

	2019	2018
Ouderdomspensioen	715	649
Partnerpensioen	166	155
Wezenpensioen	68	69
	949	873

1) Waarvan deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling